



המשכיל

maskil

■ Z obsahu

Za Arturem Radvanským 10

Mišne Tóra: kapitola první 14

Fanny Neuda:
Hodiny zbožnosti 20

■ Krátce

Také dnes nám chanukové světlo má připomínat, že můžeme být hrdí na to, že jsme Židé a nemusíme se skrývat. A skrývat se, to neznamená jenom tajit své židovství, ale i neúčast na životě pospolitosti, ať už ji nazýváme komunitou, kehilou nebo obcí. Židovství není virtuální, ale žádá od každého aktivní účast na dění v pospolitosti.

Hana Mayerová

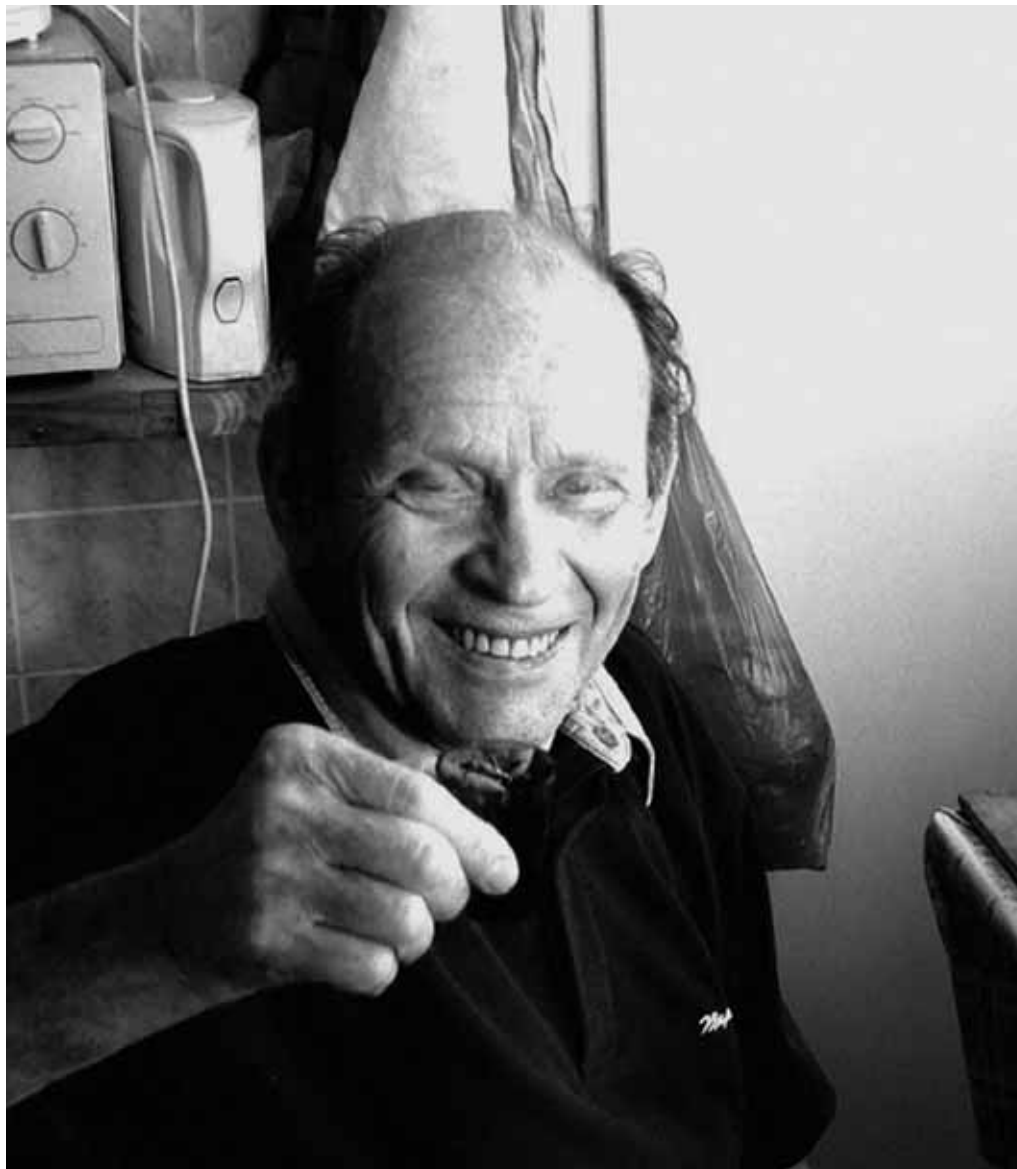
Udivovalo mě, kolik víry v člověka Artur ve svém srdci má. Kolik lásky k lidem a neutuchající naděje v Arturovi přetrvává. To vše navzdory zkušenostem, které překračovaly dokonce i jen představy o zvrhlosti člověka. Celou dobu, po kterou jsem k Radvanským přicházela, mi bylo stále jasnější, že Artur je jedním z nejlaskavějších a také nejskromnějších lidí na světě.

Martina Durdovičová

Konec války byl na spadnutí. Totálně nasazení Češi v továrně vytvořili výbor a babička se dočkala nabídky. Vděční strážníci a ubytovaní Češi jí potvrdí, že se v době jejich totálního nasazení chovala k Čechům loajálně, a tudíž nebude muset jako ostatní Němci do odsunu či s bílou páskou zametat náměstí. Tehdy v babičce narostl vzdor. Deputaci sprostě vynadala a řekla, že o takové dobrodiní nestojí.

Egon Wiener

Artur Radvanský v roce 2006, foto: Martina Durdovičová



Strýček

ARTUR

Boj za tradiční hodnoty židovské rodiny je bojem za celý národ

úvaha k svátku Chanuka

Svátek Chanuka, který začíná 25. kislevu (v pátek večer, 11. prosince), je spojován s hrdinným bojem Makabejských proti tyranii Antiocha IV. Epifana (175–164 př. o. l.).

První fáze bojů vyvrcholila koncem roku 164 př. o. l. osvobozením Jeruzaléma a znovuzasvěcením Chrámu, znesvěceného Řeky a židovskými helenisty. Vojenské vítězství hrstky židovských vlastenců nad mnohonásobnou a dobře vyzbrojenou přesilou Antiochových vojáků časem ustoupilo v kolektivní paměti našeho lidu do pozadí. Za touto „skromností“ stála nepřítel učenců – farizejů (*pruším* – פרושיים), kteří Hasmonejcům vyčítali skutečnost, že ačkoliv tito nepatřili k příslušníkům Davidovy dynastie, počínaje Judou Aristobulem I. (104–103 př. o. l.) přijali anebo spíše si uzurpovali královský titul.

Do popředí vystoupil naopak zázrak s čistým olivovým olejem, jehož malé množství vydrželo zázračně hořet celých osm dní (traktát Šabat 21b). Připomeňme, že nejstarší pramen o povstání, knihy Makabejské, tento zázrak neuvádějí.

Nevzpomínat tolik na vojenské vítězství, ale naopak stavět do popředí zázrak, tedy viditelný projev Hospodinovy moci, má oporu v biblické Zacharjásově knize 4,6:

„Ne mocí ani silou, nýbrž mým duchem, praví Hospodin zástupů.“

Rabín Eliezer Jehuda Waldenberg (1915–2006), autor respons „ציצ-אליעזר“ – *Eliezerův květ*“ v nich vysvětluje, že židovská rodina hraje klíčovou roli v zákonech (הלכות) o Chanuce. Tato její důležitost vychází ze skutečnosti vítězství dynastie Hamonejských nad Řeky, kteří kromě jiného chtěli také vyvrátit morální základy, na nichž spočívá židovská rodina. Řekové se snažili zhoubně působit tam, kde se formují duše a světonázor dětí, které, až dospějí, mají nést a předat pochodeň židovské víry a tradic dalším generacím. Naši nepřátelé věděli, že narušení židovských rodinných tradic a pochybnosti dětí o víře otců, budou mít do budoucna kladný (z našeho židovského pohledu záporný) vliv na celou společnost. Tak se Židé rychleji a pevněji přimknou k nové pokrokové kultuře a stanou se integrální částí helenistického světa. Dnes bychom hovořili o celkové kulturní a duchovní asimilaci. Úplná helenizace Židů byla osobním přáním Antiocha IV. Epifana.

Ve snaze rozvrátit židovské rodiny a odvrátit je od služby Hospodinu byl Řekům vzorem midjánský prorok Bileám, kterého si najal moábský král Balak, aby prokrel syny Izraele, kteří vyšli z Egypta. Bileám pocho-

na službě Bohu Izraele. “ Inhed Židé prodali všechny své býky. (Bialik-Ravnitzki: „Sefer ha-Agada“, str. 127)

Podobně jim Řekové nařídili, že každý musí žít se ženou, která je nida. Okamžitě se židovští muži odloučili od svých žen.

Dalším nařízením Řeků bylo právo první noci pro královského místodržícího. *Toto nařízení trvalo v praxi tři roky a osm měsíců až do doby, kdy se vdala dcera velekněze Jochanana. Když ji chtěli přivést k místodržícímu, sundala si šátek, rozervala na sobě šaty a taktó obnažená stála na ulici před davem lidu. Když Juda a jeho bratři viděli, jak si počíná jejich sestra, velmi se na ni za to rozlítli a přikázali, aby ji odvedli a upálili, neboť nechtěli, aby se úřady dověděli o tom, co ostudného se děje na veřejném prostranství. Ona jim však odvětila: „Mám se stydět před zraky svých bratrů a bližních, ale mám být bez studu v očích toho nečistého neobřezance, k němuž mě vedete, abych mu byla po vůli!“*

Když Juda a jeho bratři slyšeli její slova, rozhodli se, že místodržitele zabijou... (J. D. Eisenstein: „Ocar ha-Midrašim“, str. 185)

Z těchto příkladů vidíme **jasnou snahu Řeků zničit charakter židovské rodiny**, který se zakládal a dodnes zakládá na zákonech Tóry. Například odstraněním závor ze židovských příbytků byla dána možnost každému přijít v kteroukoli denní i noční hodinu a negativně zasáhnout do vnitřního života každé rodiny. Avšak i tuto cenu byli Židé ochotni „zaplatit“, než aby se dobrovolně zrekli Boha svých otců. Podobně tomu bylo i s prodejem býků. Naši předci byli ochotni obětovat majetek, aby si uchovali víru ve Všemohoucího.

Dalším pokusem Řeků byla **snaha přinutit Židy, aby opustili zásady cudnosti a čistoty židovské rodiny** (צניעות וטהרת משפחה). Příkladat někomu žít se ženou v době *nida* odporuje nejen zákonu Tóry (Lv 15,19-24; 18,19), ale přináší s sebou i hrozbu zahubení duše i těla toho, kdo se příkazu podvolí (Mišna, Keritot 1:1). Jistě tento trest lze odvrátit opravdovou lítostí a celkovou mravní nápravou člověka. ➤



pil, že jedinou cestou, která vede ke zlomení ducha židovského národa, je mravní a náboženský rozklad rodiny a poté celého společenství. Podle tradice našich učitelů מ"ח, která se zakládá na Nu 31,16, poslal Balak na Bileámovu radu Moábků do izraelského tábora, aby svedly židovské muže k modloslužbě. Spolu s Moábkami tam přišli i Midjánsky, z nichž jednu si vybral Zimri, syn Sálův (Nu 25,1-6). Poté se Hospodin rozlil na věrolomné Izraelce, kteří se klaněli a přinášeli oběti modlám svých milenek, a seslal na ně epidemii, které podlehl čtyřia dvacet tisíc mužů (25,7-9). Mrtvých bylo více než za všech bojů, které Izraelci svedli na poušti. To, co pochopil Bileám, pochopili i Řekové. Nyní se tedy k nim vraťme a podívejme se, co uvádějí midraše v této souvislosti:

V době, kdy vládli hříšní Řekové, nařídili Židům, že každý, kdo má doma závoru, musí na ni vyřít slova: „Nemám podíl ani účast na službě Bohu Izraele.“

Okamžitě Židé odstranili všechny závory ze svých domů.

Ještě nařídili, že každý, kdo vlastní býka, napíše mu na roh: „Nemám podíl, ani účast

Nejhorším nařízením, které se podařilo Řekům uvést do praxe, bylo právo první noci náležející Antiochovu místodržícímu. Z našeho pohledu to byla ohavnost odporující zákonům Božím i lidským. Helenistický svět však neviděl v sexuální nevázanosti nic nepřirozeného, o čemž svědčí mnohé příběhy z řecké mytologie, že tak jednali i olympští bohové. Právo první noci mělo za cíl nejen zadupat hluboko do země přirozenou cudnost po staletí pěstovanou v našem národě, ale především jej ponížít v očích cizáků a jejich helenizovaných pomahačů (*mitjavanim* – מיתוּוּנִים), kteří se dobrovolně vzdali odkazu svých otců. Mělo dokázat, že Hospodin, v něhož věříme a do něhož vkládáme své naděje, je nemohoucí ve srovnání s pány Olympu. V tomto svém předpokladu se však Antiochos a desítky tisíc jeho žoldnů krutě přepočítali, neboť jak uvádí král David v Žalmu 121,4: „*Nedříme a nespíme, jenž chrání Izraele.*“ Midraš uvádí, že místodržící na svou chlipnost doplatil životem – Juda se svými bratry ho zabili.

Výše uvedené midraše svědčí o tom, že boj Makabejských nebyl pouze bojem za náboženskou svobodu a následně i za svobodu politickou, s cílem vymanit se z područí seleukovské říše, ale že to byl i neméně důležitý boj za zachování odvěkých tradic židovské rodiny.

Vraťme se však od historie k současnosti. Již dvacet let nikdo, ani nepřímý, nediktuje rodičům, v jakém duchu mají vychovávat své děti, v naší zemi panuje opravdová svoboda vyznání a přesvědčení. V posledních letech je v Praze několik židovských mateřských školek a židovská škola ze sítě Lauderových škol. Zájem o předškolní a školní židovskou výchovu ukazuje, že cesta, kterou naše pospolitost před dvaceti lety nastoupila, se ubírá správným směrem. Avšak ani sebelepší a nejmodernější veřejná výchovně-vzdělávací instituce nemůže nahradit teplo tradičního židovského domova, kde jidiškeit vstřebávají děti do sebe již s mateřským mlékem a kde každoročně v září světél chanukije se odráží lesk veselých dětských očí. Je sice pravda, že takových rodin je v Praze i Čechách málo, ale הַבְּרוּךְ בָּרוּךְ הוא, a stále jich přibývá – podobně jako každým svátečním dnem přibývá světél v chanukiji. Halachické pravidlo nám říká: „בְּקִדּוּשָׁה וְלֹא מוֹרִידִים מֵעֲלֵימָם – *Ve svatosti stoupáme stále výš a ne naopak.*“ Takové rodiny jsou příkladem k následování a ku pomoci ostatním židovským rodinám, které se chtějí vrátit zpět ke svým kořenům.

Nejen čtenářům a příznivcům Maskilu חַג אֲוִרִים שמח !

► Rabín Daniel Mayer



Program Bejt Simcha Prosinec 2009

PÁTEK 11. PROSINCE
od 18 hodin
v Pinkasově synagoze

**Kabalat šabat a zahájení
svátku Chanuka.**

ÚTERÝ 15. PROSINCE
na Židovské obci
v Praze (3. patro)

od 16.30 – Valná hromada
Bejt Simcha
od 19.00 – Chanuková oslava
s kulturním programem
a občerstvením

PRAVIDELNÉ AKCE
Kabalat šabat každý pátek
od 18 hodin
(v pátek 25. 12. 2009 a 1. 1. 2010 se nekoná)

Bejt Simcha
Mánesova 8, 120 00 Praha 2
Telefon: 724 027 929
E-mail: kehila@bejtsimcha.cz
Web: www.bejtsimcha.cz

CHANUKA 5770 – BEJT SIMCHA

Kabalat šabat a zahájení svátku
pátek 11. prosince

od 18 hodin v Pinkasově synagoze (Široká 3, Praha 1)

Chanuková oslava
úterý 15. prosince

od 19 hodin na Židovské obci v Praze
(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)

zapálení chanukových světél • chanukové písně
• slovo o svátku • **recitál Zity Honzlové-Skořepové:**
hebrejské a jidiš písně s klavírním doprovodem (v rámci
5. ročníku cyklu Neznámá hudba pražských synagog,
za finanční podpory hlavního města Prahy) • občerstvení
(vítány jsou veškeré mléčné či vegetariánské příspěvky)



VALNÁ HROMADA ČLENŮ BEJT SIMCHA

se koná **v úterý 15. prosince 2009**
od 16.30 hodin na Židovské obci v Praze
(Maiselova 18, Praha 1, 3. patro)

Program:

1. Jednací a volební řád
2. Zpráva o činnosti za uplynulý rok
3. Zpráva o hospodaření za uplynulý rok
4. Volba nového představenstva a revizní komise
5. Různé

**Po skončení valné hromady následuje od 19 hodin
CHANUKOVÁ OSLAVA s kulturním programem.**

Informace pro členy Bejt Simcha:

- Dne 14. 8. 2009 předsedkyně Bejt Simcha paní Sylvie Wittmannová oznámila, že z pracovních a rodinných důvodů dává k dispozici funkci předsedy. Na základě jejího rozhodnutí byla 7. 9. 2009 provedena volba nového předsedy, kterým představenstvo jednomyslně zvolilo **Milana Kalinu**.
- Jednací řád pro Valnou hromadu je k dispozici (v tištěné či elektronické podobě) na vyžádání v Bejt Simcha.

Připomínáme všem členům Bejt Simcha i členům Klubu přátel Bejt Simcha:

Členské příspěvky ve výši 400 Kč ročně
je možné uhradit buď v hotovosti, anebo převodem na účet 86-8959560207/0100, variabilní symbol **44444**. Do popisu platby uveďte, prosím, své jméno.

Vítáme i jakékoliv **dobrovolné dary**, které je možné rovněž zasílat na výše uvedený účet, s variabilním symbolem **99999**.

Pokud chcete zaslat **příspěvek na vydávání časopisu Maskil**, uveďte variabilní symbol **88888**.

Za všechny příspěvky i dary předem děkujeme.

Židovské náhrobky – umění symbolů

Motivy zármutku a skonu (III)

11. část

Podané ruce

Dvě vzájemně podané ruce na židovských náhrobkách vyznačují ve většině případů hrob dvojice blízkých lidí, manželů nebo sourozenců, spojených úzkým příbuzenstvím v životě a znovunalezených ve smrti. Původně antický motiv přátelství a věrnosti, znovu používaný od renesance, pronikl do výzdoby židovských náhrobků až v 19. století. Nejstarší příklady pocházejí z doby kolem poloviny 19. století: bratři Karl a Rudolf Gompertzovi, zesnulí ve stejný den (Dolní Kounice, 1851), manželé Juda a Barbara Breindl Singerovi (Ivančice, 1851), **obr. 13**, děti předsedy židovské obce Jonase Cviho Brauna (Uherský Ostroh 1863/1866), sourozenci Wolf a Jisrael Ignatz



Obr. 13: Ivančice, okres Brno-venkov, židovský hřbitov, manželé Juda a Barbara Breindl Singerovi, 1851

Königové (starý židovský hřbitov v Roudnici nad Labem, 1869/1870). Na náhrobku v Kojetíně jsou podané ruce zobrazeny pod smutečním stromem a symbolizují setkání manželů ve smrti po dlouhém, více než třicetiletém období (Cvi Hirš Steiner, 1832, a jeho žena Chaje, 1867). Smuteční strom jakožto místo vzájemného setkání umocňuje celkový výraz.

Pouze ojediněle jsou podané ruce vyobrazeny na náhrobku, který není určen pro dvojici, ale pro jednotlivce (např. v Blevicích: Šemuel Jílovský, 1849; v Mikulově: Leopold Teltscher, 1928). Motiv rukou je v posledním jmenovaném případě umístěn ve středu Davidovy hvězdy. Podané ruce nejsou specificky smutečním motivem. Nacházíme je na *ketubách*, svatebních smlouvách, a na *chupách*, svatebních baldachýnech, kde ilustrují stejnou myšlenku spojení dvou blízkých.

Anděl

Velmi neobvykle působí výzdoba náhrobku Zeeva Wolfganga Roubitschka na novém židovském hřbitově v Hostouni



Obr. 15: Osoblaha, okres Bruntál, židovský hřbitov, náhrobek Alexandra Bergmanna, 1853, detail

(1855). Ústřední výtvarné téma náhrobku představuje postavu modlícího se anděla zobrazeného z profilu. Andělé neboli poslové jsou součástí tradičního judaismu a jejich postavy se občas na židovských náhrobkách objevují, když nesou korunu nebo přidržují nápis (Domousnice, Uherský Brod, Písečné nad Dyjí, Šafov). Modlící se anděl je však zcela neobvyklý a v dosavadní

židovské funerální skulptuře nemá obdoby. Navozuje dojem přímluvce pro zemřelého a zřejmě byl ovlivněn křesťanským pojetím. Ústřední pole náhrobku se svým námětem zcela vymyká dosavadním zvyklostem. S tím kontrastuje skutečnost, že vedlejší pole jsou zaplněna tradičními motivy, korunou a levitskou konvicí, a že celý text náhrobku je vytesán v hebrejštině.



Obr. 14: Úsov, okres Šumperk, židovský hřbitov, náhrobek Ješajahu Lejba Katze, 1862

Presýpací hodiny

Motiv přesýpacích hodin jakožto alegorie ukončeného lidského života je na českých a moravských hřbitovech používán až v 19. století. Předpokládané předlohy pocházejí nejpozději z konce 17. století, kdy byly tématem soudobých tisků. Ve stejné době se objevují i na sepulkráliích sefardského hřbitova v německém Hamburku. Na tamních náhrobkách jsou doplněny ještě motivem lebky se zkříženými kostmi, který dokresluje celkový výraz zmaru.

Roku 1692 bylo ve Frankfurtu n. M. vytištěno dílo Davida Ganse *Cemach David*, jehož titulní strana zobrazuje okřídleného boha času, který drží v jedné ruce přesýpací hodiny, v druhé ruce otevřenou knihu a přes rameno má položenou kosu. Postava nese rysy antického boha Chrona a je označena hebrejským nápisem „*Ha-zman kacar*“ – čas je krátký.

Náhrobky s tímto motivem jsou dochovány na severní Moravě v Lošticích (Ester, ▶

► žena Mošeho Bermanna, 1855/1858), v Úsově (Ješajahu Lejb Katz, 1862, **obr. 14**) a v západních Čechách v Janovicích nad Úhlavou (Barbara, žena Isaka Steinera, 1873). Přesýpací hodiny tvoří vždy ústřední motiv, který je obvykle doplněn křídly a charakterizuje „krátký a ukončený čas“. Někdy jsou připojena další znamení, zlomená svíce (Janovice n. Ú.) či hořící smuteční louče (Loštice). Přesýpací hodiny jako symbol času se ve zjednodušeném provedení nacházejí také na novodobém náhrobku v Liberci (1917). Tento motiv je dalším z řady převzatých námětů, které se staly běžnou součástí židovské sepulkrální výzdoby.

Kniha

Motiv knihy na židovských náhrobcích má několik významů. Jedním z nich je kniha jako symbol lidského života, spojená s pojmem „ukončeného času“. Otevřená kniha v tomto případě obsahuje údaje o pohřbené osobě včetně dat narození a úmrtí. V tomto pojetí zobrazená otevřená kniha navozuje představu knihy života, *sefer chajim*. Každoročně při příležitosti židovského nového roku a následných deseti dní do Dne smíření (*Jom kipur*) se rozhoduje o osudu člověka. Nebýt vymazán z knihy života (Ž 69, 29) znamená být zapsán mezi spravedlivé.

Na židovských náhrobcích bývá v reliéfu knihy vyryto kromě jména a příjmení také datum úmrtí, případně i narození. Raným příkladem z poloviny 19. století je náhrobek v Úsově (Moses Löbl Jahoda, 1855). Ve spojení s přesýpacími hodinami a zlomenou svící je kniha zachycena v Osoblaze (Alexander Bergmann, 1853), **obr. 15**. Samostatný motiv knihy s údaji o zemřelém je hlavním výtvarným prvkem kubistického náhrobku Rosy, ženy Jaakova Beera, v Českých Budějovicích (1921). Originální myš-



Obr. 16: Česká Budějovice, okres Česká Budějovice, židovský hřbitov, náhrobek Věry Neviklufové, 1933

lenku představuje tvar náhrobku v podobě knihy. Vyskytuje se od poslední třetiny 19. století na hřbitovech v Tachově, Strakonících a v obměnách také v Horažďovicích a Českých Budějovicích. Poslední zmiňovaný pochází až z roku 1933 a vyznačuje hrob čtyřleté Věry Neviklufové, **obr. 16**.



Obr. 17: Osoblaha, okres Bruntál, židovský hřbitov, náhrobek Bely, ženy Mošeho Wechslera, 1838

Svíce a louče

Seďmiramenný svícen – *menora* – osvětloval posvátné prostory Židů a později se stal jedním z hlavních symbolů judaismu. Zářící světlo představuje život a jeho stín smrt, jak bylo vnímáno v židovské kabale. Na náhrobcích žen svíce symbolizují požehnání, které za svého života pravidelně vykonávaly.

Základní význam symbolu svíce je zapsán v knize Přísloví: „Duše člověka je svíce Hospodinova“ (Př 20,27) a toto sdělení je předmětem vyobrazení na několika náhrobcích (Osoblaha: Bela, žena Mošeho Wechslera, 1838, **obr. 17**; Švihov: Esterl, žena Mošeho Sabata, 1849). V židovství provázejí svíce lidský život od narození po smrt. Jejich symbolika bývá spojena s odchodem duše, neboť světlo, které z nich vyzáhuje, brání v přístupu zla. Tento aspekt je přítomen v některých zobrazeních na náhrobcích, která připomínají smuteční svíce zapalované u hlavy zemřelého. Reliéf dvou svící rámuje náhrobek nebo jeho spodní část se nachází na náhrobcích Reuvena Kahna, 1873, v Kolíně a Hirše Weigla, 1893, ve Velharticích.

Zlomená svíce podobně jako zlomený strom vyjadřuje nečekaně náhle (Osoblaha) nebo předčasně (Janovice nad Úhlavou) ukončený život. Kombinace zlomené svíce

s přesýpacími hodinami a knihou vyjadřuje třemi způsoby skutečnost ukončeného života. Zobrazuje smrt jako milník v životě člověka, který vymezuje a završuje lidské snažení.

Louče visící hořícím plamenem směrem dolů představují další alternativu vyjádření smutku. Toto původně antické znamení se na náhrobcích židovských hřbitovů vyskytuje od poloviny 19. století v hojném počtu (např. v Novém Bydžově, Jičíně, České Lípě, Mikulově, Hořicích, Úsově) a rozšířeno je i v symbolice používané majoritní společností.

• • •

Pro zobrazení zármutku ze smrti existuje v židovských sepulkrálních památkách široká škála motivů vycházejících ze židovské tradice, i převzatých námětů, jejichž těžiště je až ve výzdobě 19. století. Přes vážnost tématu konce života a následného truchlení je z náhrobních nápisů cítit naděje, že smrtí vše nekončí. Jeden z nápisů je uvozen souslovím: „Znamení pro živou duši – *Cijun le-nefeš chaja*“ (Nový Bydžov: Josef Heller, 1849), **obr. 18**. Nápis i zpracování výzdoby židovských náhrobků vyznačují jistotu o věčnosti a nesmrtelnosti duše.

► Text a foto Iva Steinová



Obr. 18: Nový Bydžov, okres Hradec Králové, starý židovský hřbitov, náhrobek Josefa Hllera, 1849

Démoni v židovství

2. část

A n d ě l é a d é m o n i

Magické židovské spisy nám ukazují, že angelologie byla velmi propracovaná. Andělé byli řazeni podle hodnosti, příslušnosti k nebesům, a nechybí ani metody, jak se jich dovolávat. Je třeba ale říci, že židovská teologie nikdy nepřijala za svůj pohled démonologický. Neexistuje něco jako negativní bytost, negativní anděl. Proti Bohu se ani nelze nijak vzbouřit a Satan není protivník Boha, ale protivník člověka. Nikoliv ovšem protivník ve smyslu nenávisti, ale protivník ve smyslu pokušitel, svůdce, aspekt soudu a přísnosti.

Přesto je známo několik druhů démonů:

- a) Šedim
- b) Mazikim
- c) Ruachim

Vyjma těchto tří ještě existují:

- a) Lilin (démoni noci)
- b) Telane (stíny nebo večerní démoni)
- c) Tiharire (odpolední démoni)
- d) Zafrire (ranní démoni)

Podívejme se na tyto demony blíže.

První kategorii tvoří démoni typu *šedim*. Slovo „*šedim*“ se v Tanachu objevuje celkem dvakrát a vždy v plurálu. První výskyt je v Žalmech 16,37 – „obětovali své syny a dcery *šedim*...“ – a v Deuteronomiu 32,17 – „obětovali *šedim*...“. Co to slovo znamená? Dábel, démon... ale není to přesné. Prakticky vzato nevíme. Ve staré akkadštině mělo „*sedu*“ význam ochranného a dobrého ducha. V židovství ale služba takovým duchům byla modloslužbou, a proto negativní. Podle kabalistů jsou tyto duchové napůl lidé, napůl andělé, a jsou to démoni živelů.

Mytologicky jsou *šedim* zobrazováni jako bytosti s býčím tělem, lidskou hlavou a někdy s kohoutíma nohama.

Další kategorií jsou *mazikim*, což je slovo znamenající „škody“. *Mazikim* jsou démoni obcházející svět a hledající, co by pohltili a zničili. Stojí za spálenou stodolou, nemocemi, zraněními, zničenou úrodou a podobně. V jidiš slovo *mazek* (pl. *mazikim*) znamená zlobivé dítě.

Ruachim jsou prostě „duchové“.

Talmud hovoří o celkem 7 405 926 dru-

hůch démonů rozdělených do 72 skupin. Démoni jsou ovládáni svými vládci či králi. Obvykle je za takového vládce považován Ašmodaj. Starší texty za takového vládce považují Samaela – anděla smrti, který zabíjí lidi svým prudkým jedem (*sain hamavet*). Je také nazýván Představeným ďáblů (*roš sathanim*). Jeden démon je obvykle nazýván „*satan*“: „Nestůj v cestě volovi, který přichází z pastvy, protože *satan* tančí mezi jeho

vlasý. „Když se Adam odloučil od své ženy Evy na 130 let, aby vykonal pokání za své hříchy, jeho nečistá touha způsobila, že se země zaplnila démony, *šedim*, *lilin* a zlými duchy“ (midraš Genesis Raba 20). Podle knihy Alefbeta ben Siry (na tuto knihu se hojně odvolávají feministky, když chtějí argumentovat pro nezávislost ženy na muži a dotahovat to do biblických dob; kniha ale vznikla ve středověku a je to podvržený spis)



Akkadský šedu (asyrský lamasu se v Tanachu objevuje v plurálu jako *šedim*)

rohy“ (Pesachin 112b). K vládci démonů odkazuje i slovo „ničitel“ (*mašchit*) ve větě: „Jakmile je ničiteli dáno svolení zranit, již nedělá rozdíl mezi spravedlivým a hříšným“ (Bava Kama 60a).

Královnou démonů je **Lilith**. Obvykle je zobrazována s křídly a dlouhými vlajícími

to byla Lilith, která dělala Adamovi společnosti, se kterou Adam plodil demony.

Není sice jisté, že by Agrat bat Machlat byla totožná s Lilith, ale bývá to ona, kdo je označován za královnou démonů, která má koňské spřežení a vládne 18 myriádám démonů (Pesachin 112b). ➤

- Kabalisté uvažovali o třetí královně démonů – manželce Samaela jménem Naama. To je sestra Tubal Kaina a matka Ašmodaje. Agrat bat Machlat se u nich ukazuje jako „vládkyně kouzelnic“, která sděluje magická tajemství Amemarovi. S její pomocí a skrze čarodějnictví Jochana bat Retiby podle Sota 22a zabraňovala ženám rodit.

Vymítání

Posedlí lidé žádali léky. Bylo třeba se zbavovat démonů, vyhánět je a osvobodovat lidi napadené zlým duchem. Proto se vyvinul rabínský exorcismus.

Místo sáhodlouhých výkladů si přečtěme popis ovládnutí démona z traktátu Pesachin 112b: *Učili jsme se: Člověk by neměl v nocích čtvrtého nebo sedmého roku vycházet sám, protože Agrat bat Machlat a jejích 180 tisíc andělů zkázy mají povoleno ničit podle své libosti.*

Dříve mohli řídit kdykoliv, ale jednou se potkali s rabim Chaninou. Bat Machlat mu řekla: „Kdyby o tobě nebylo řečeno v nebesích: ‚Dej pozor na Chaninu a jeho učení‘, zabila bych tě!“ Chanina jí odpověděl: „Pokud mám zastání v nebesích, pak ti navždy zakazují vstupovat do obydlených oblastí!“ Ona odpověděla: „Nech mi aspoň malý vstup!“ A tak jí dovolil řídit za noci čtvrtého a sedmého roku.

Rabi Chanina patří mezi velké exorcisty. Je hojně zmiňován jak v Talmudu, tak v midraších. Nebyl ale sám, kdo prováděl vymítání démonů.

Například rabi Jochanan ben Zakaj, který žil v době Josefa Flavia, vymítal podle tohoto návodu: *„Nikdy do tebe nevstoupil démon? Nikdy jsi neviděl osobu, kterou démon posedl? Co by se mělo udělat s člověkem, který je ovládnut démonem? At' je kolem něj voda! Pak vezmeme kořeny rostlin a spálíme je pod ním a démon uteče.“* (Pesachin 40a)

Rabi Akiva, když hovořil o neštěstí, zároveň vymítal demony (Avoda Zara 55b). Šimon bar Jochaj zbavil dceru římského císaře démona jménem Ben Temalion.

Josefus v knize O starobylosti Židů píše: *„Viděl jsem jistého muže z mé země, který se jmenoval Eleazar, jak z lidí vyháněl demony za přítomnosti Vespasiana a jeho synů a jeho kapitánů a celého vojska. Postup léčby byl tento: Vložil prsten, který měl na sobě vyrytý znak zmíněný Šalamounem, k nosním dírkám posedlého. Jakmile nozdrami z posedlého vytáhl démona a nemocný padl k zemi, okamžitě ho zařikal, aby se už nikdy nevracel, a stále zmiňoval Šalamouna a zpíval zařikaadla, která tento složil. Když pak Eleazar chtěl přesvědčit a dokázat divákům, že má tuto sílu vymítat, položil neda-leko vymítaného člověka sklenici nebo misku s vodou a poručil vyhnanému duchovi, aby ji převrhl. Tak diváci věděli, že démon skutečně vyšel z posedlého. Tak byla zřetelně a jasně dokázána moudrost Šalamounova.“*



Lilith na babylónském reliéfu z 2. tisíciletí př. o. l. (Britské muzeum, Londýn)

Co dodat?

Vidíme, že židovské zacházení s demony není tak úplně protimluv, ale že se pohybuje na okraji propasti. Zatímco některé texty byly zamítány, jiné se udržovaly při životě a v podstatě žily vlastním životem. Magie a magické myšlení ale nikdy nebyly Židům cizí. Dílem byly židovským způsobem reflexe okolních kultů a pokusem vyrovnat se s jejich vlivem, dílem pak pokusem o překonání omezené lidské existence. Vládnout démonům a andělům, poroučet přírodě, prosazovat naši vůli, to je přece jen značně lákavé. Židovská magie ale v podstatě nikdy nevykonala cestu mimo židovství a vždy byla nějakým způsobem spjata s Tórou a tradicí. Ostatně – magii v některých případech vykonávali i samotní rabíni. Rabi Šimon bar Jochaj se v jednom příběhu schovává před římskými úřady v jeskyni, a když po letech vyjde, svým pohledem spaluje svět. Rabi Akiva léčí a oživuje mrtvé. A co víc – tyto příběhy nikdy nezemřely, vyprávěly se stále dál. Jejich hlavním poselstvím však není magie samotná, ale velikost Hospodinova.

Tak se vypráví příběh o jednom rabínovi, který byl blízkým přítelem krále. Ale pro-

tože král nechtěl přijít do řečí, že se stýká s Židem, nechal si ze svého sídla vykopat tunel k rabínovi domů. A tak po večerech navštěvoval rabína a diskutoval s ním a přes den vládl zemi. Jednou si s sebou chtěl vzít víno a nějaké věci. Sám je ale nemohl pobrat, a proto s sebou vzal sluhu. „No jo, ale když ho nechám žít, půjde a vyžvaní mé tajemství,“ pomyslel si král a sluhu zabil. Jeho tělo pohodil u podzemních dveří rabínova domu. Během diskuse s rabínem si ale vzpomněl, že doma nechal nějakou knihu. Rabín proto zavelel svému poskokovi, aby ji přinesl. Když se rabínův pomocník vrátil, našel mrtvého královského sluhu. „Co si teď počnu? Když se tam vrátím a budu dělat, že nic, řeknou, že jsem vrah a křesťané nás tady pak povraždí. Když to ale nahlásím, budu označen za lháře a pověsí mě,“ zoufal si pomocník. Klekl si proto na zem a tak úpěnlivě se modlil k Hospodinovi, až se stal zázrak a královský sluha ožil. Do domu vešli společně. Tu padl král na kolena a vykřikoval: „Jak je velký Adonaj, váš Bůh, když dovoluje i vašim sluhům oživovat mrtvé!“

► Karel Goldmann
Foto: Wikipedia.org



Chanuka, olej a bojová umění

Svátek Chanuka, který trvá osm dní a slavíme ho na přelomu měsíců kislev a tevet, je svátkem, k němuž se jako snad k jedinému mezi našimi svátky vážou poněkud různé výklady jeho původu.

Podle rabínské tradice je nejvíce připomínán zázrak s olejem, který hořel v menoře ve znovu zasvěceném Chrámu plných osm dní, ačkoli jeho množství mělo stačit pouze na jeden den. Tento zázrak je připomínán nejen v Talmudu, ale i v mnoha midraších. Díky tomuto zázraku zapalujeme světla v chanukijích a těšíme se z nich.

Druhý výklad, který je v rámci rabínské historie méně populární, je ten o vítězství Makabejských nad Řeky, kteří chtěli tehdejší Izrael „zcivilizovat“ a přinést mu kulturu a s tím spojené zvyky, které měly nahradit naše tradice přijaté na hoře Sinaj. Jednalo se o povstání, které mělo zastavit nejen Řeky, ale i jejich přísluhovače ze židovských řad. Po vítězném povstání byl Chrám očištěn a vzniklo židovské království, které ovšem nemělo dlouhého trvání. K jeho zániku přispěli nemalou měrou Římané, kteří také roku 70 o. l. zničili Chrám, jehož ztrátou trpíme dodnes.

Jak oslavit svátek Chanuka trochu jinak a přitom dodržet tradice

Nejdůležitější je samozřejmě zapálení chanukových světel za přítomnosti všech členů rodiny a klidné rodinné posezení. To je třeba naplnit povídáním a také nějakým dobrým jídlem, které vždy doplňuje atmosféru, a požehnání nad jídlem je také součástí duchovní atmosféry svátku.

Dětem můžeme zpestřit svátek různými hrami, které se hrají bez pomoci počítače, protože ten izoluje, ale naopak použijeme hry, které se hrají ve společnosti. Máme k tomu drejdl, který si můžeme i sami vyrobit, nebo drejdly, které jsou vyráběny komerčně, a nemusíme pohrdnout například ani starým dobrým Člověče, nezlob se.

Protože okolí slaví vánoce a atmosféra je nabitá dárkovým sháněním apod., tak se nelze vyhnout vzájemnému obdarovávání. Kromě toho je dobrou tradicí dávat dětem „Chanuka Geld“ čili chanukové peníze. Není přesně stanoveno, kdy tyto peníze mají děti dostat, někteří rodiče k tomu vybírají třetí den svátku, dětem tak zůstane ještě dost času peníze použít. Malým dětem se dávají čokoládové mince, těmi velké děti také nepohrdnou, ale skutečné peníze jsou přece jen vhodnější.

Kromě peněz můžeme dětem dávat dárky, které je učí samostatnému myšlení,

což je jedna z věcí, které pro náš národ byly vždy charakteristické. Není také od věci zaplatit dětem, ale i dospělým kurz sebeobranu, protože je vždy dobré se umět bránit, jako to činili Makabejští. Také ženy, které



Tradiční latkes...

jsou vzpomínány jako hrdinky, by měly dostat pěkný dárek, například kosmetiku s olivovým olejem a podobně. Protože vzpomínáme na znovuzasvěcení Chrámu, který byl v roce 70 zbořen. Od té doby je každý židovský dům považován za jakousi náhradu jeruzalémského Chrámu, proto si můžeme také náš dům či byt v rámci příprav na Chanuka zvelebit a chanukově ozdobit.

Tradičně se na Chanuka jedí smažené pokrmky, v Izraeli koblihy. Tyto tradice jsou pravděpodobně pozdější, protože používání slunečnicového a sojového oleje je záležitost posledních dvou, tří století. Dříve se v kuchyni používal kromě olivového oleje přepuštěný lůj nebo husí sádlo. To jsou tuky, které v moderní kuchyni nejsou právě oblíbené, a proto je snad jednodušší si svátek v kuchyni připomenout právě olivovým olejem, ke kterému se také dnes kuchaři vracejí. Můžeme si připravit například pizzu s rajčaty a sýrem, zakapanou olivovým olejem. Sýry mají také vztah k svátku, protože připomínají tradiční vyprávění o Juditě, která dala nepříteli jíst slaný sýr, aby jej hojně zapíjel vínem, a když potom zmožen usnul, uřala mu hlavu (podle komentáře r. Mošeho Isserlese, asi 1525–1572).

Protože se chanuková světla zapalují večer, nechceme také naši rodinu a hosty „nacpat“ těžkým, smaženým jídlem, proto můžeme třeba péct v troubě rybu s olivovým olejem a okořenit například bazalkou a lososa třeba koprem. Připravíme tak chutnou zdravou večeři, kde nebude chybět ani připomínka na olivový olej, který hořel v Chrámu. Stejně tak můžeme na olivovém oleji opéct plátky kuřecího masa apod. Podle české židovské tradice se na Chanuka jedly bramboráky – latkes nebo malé koblihy bez náplně. V současném Izraeli se jedí koblihy, což je ovšem „importovaná“ tradice z Německa z konce devatenáctého století.

Cokoli na Chanuka uvaříme a přineseme na stůl, bude vítané, pokud náš dům bude skutečně připomínat Chrám a bude chráněn zleva chanukijí a napravo mezuzou a v našich srdcích bude dostatek místa a času podělit se o radost ze svátku nejen s těmi, kdo si to přejí, ale nabídnout i střípek radosti ze svátku těm, kteří se stydí či si netroufají, pochybují nebo nemají odvahy. Chanuka je svátek, který byl podle midraše předpovězen Áronovi jako trvalý svátek v době, kdy se svatostánek přenášel po poušti. Chanuková světla, která zářila do dálky ve venkovských chalupách, připomínala pocestnému, že tady je židovský dům, v němž nalezne to, co potřebuje k naplnění micvy. Také dnes nám



...a alternativní pizza

má chanukové světlo připomínat, že můžeme být hrdí na to, že jsme Židé a nemusíme se skrývat. A skrývat se, to neznamená jenom tajit své židovství, ale i neúčast na životě pospolitosti, ať už ji nazýváme komunitou, kehilou nebo obcí. Židovství není virtuální, ale žádá od každého aktivní účast na dění v pospolitosti.

► Hana Mayerová

čtení pro děti a jejich rodiče

Mizející plamen

Byl první chanukový večer. Venku zuřila sněhová bouře, ale uvnitř bylo ticho a teplo. Rebe Baruch z Medžybiže, vnuk velkého Baal Šem Tova, obklopený svými chasidy, stál před chanukovým svícem. Zanícené odříkaval požehnání, zapálil jedinou svíčku, vrátil šamaše (světlo – „služebníka“) na jeho určené místo a začal zpívat Hanerot halalu. Jeho tvář vyzařovala svatost a radost. Jeho chasidim jej upřeně sledovali a v jejich pohledech se zračila úcta.

Plamen svíčky hořel jasným světlem. Rebe a jeho chasidim seděli kolem a zpívali Ma'oz cur a další chanukové písně. Najednou začala svíčka blikat a její plamen divoce poskakoval, i když v místnosti nebyl průvan. Vypadalo to, jako by světlo tančilo. Anebo jako by s něčím bojovalo. A potom zmizelo!

Nevyhořelo, nebylo vidět žádný kouř, prostě tam najednou nebylo. Jako by někam odletělo. Rebe byl zcela ponořený do svých myšlenek. Jeho pomocník chtěl svíčku znovu zapálit, ale rebe jej gestem ruky zdržel.

Pokynul chasidům, aby pokračovali ve zpěvu. Několikrát, mezi písněmi, pronesl rebe řeč. Večer příjemně ubíhal a všichni přítomní úplně zapomněli na mizející chanukové světlo.

Byla skoro půlnoc, když venku na sněhu zaskřípala kola vozu. Dveře se rozletěly a dovnitř vešel chasid pocházející ze vzdálené vesnice. Byl na něj příšerný pohled. Šaty měl roztrhané a špinavé, jeho tvář byla oteklá a zakrvácená. A přece, navzdory jeho zuboženému fyzickému stavu mu svítily oči a celá jeho tvář vyzařovala velkou radost.

Posadil se ke stolu, pohledy všech přítomných se na něj upřely a on začal vzrušeně vyprávět. „Není to poprvé, co jsem jel do Medžybiže lesní cestou a znám to tam velmi dobře. Ale tento týden byla strašná sněhová bouře a v napadaném sněhu jsem postupoval hrozně pomalu. Začal jsem se obávat, že se sem nedostanu včas, abych s rebem strá-

vil první chanukový večer. To pomyšlení mě tak znepokojovalo, že jsem se rozhodl neschovat se na noc před bouří, ale pokračovat dál v cestě, jet dnem i nocí, abych se to ještě pokusil stihnout.

Musím uznat, že to byl hloupý nápad, ale v tu chvíli jsem si to neuvědomil a pak už bylo moc pozdě. Včera v noci jsem padl do rukou lupičů. Ti se velmi radovali, když na mě narazili. Domnívali se, že když cestuji v tomhle počasí, v noci a sám, musím být velmi bohatý obchodník, jehož byznys nesnese odkladu. Žádali po mě, abych jim dal všechny peníze.

Snažil jsem se jim to vysvětlit, ale vůbec mi nechtěli věřit, že žádné peníze nemám. Chytili mého koně za uzdu a skočili mi do vozu. Usadili se kolem mě, aby mě měli pod dohledem a jeli se mnou za jejich náčelníkem, aby rozhodl o mém osudu.

Zatímco jsme čekali, až náčelník přijde, loupežníci mě znovu vyslyšeli, prohledali mě i vůz, bili mě, snažili se ze mě vytlouct, kam jsem schoval peníze. Říkal jsem jim jen pravdu, ale oni ji nechtěli slyšet.

Po hodiny trvajícím mučení mě svázali a zraněného a vyčerpaného zavřeli do temného sklepa. Krvácel jsem a měl jsem velké bolesti. Ležel jsem tam až do večera, kdy za mnou přišel vůdce té bandy, aby si se mnou promluvil.

Snažil jsem se mu ze všech sil vysvětlit, jaká velká radost to je pobývat v rebeho přítomnosti, a že oslavit s ním začátek svátku pro mě bylo tak důležité, že jsem byl ochotný vystavit se kvůli tomu riziku a cestoval přes noc.

Zdálo se, že na něj moje slova udělala dojem. Anebo ho přesvědčilo to, že jsem si trval na svém i přes všechno to mučení. Ale ať už to bylo jakkoliv, díky Bohu mi sundal pouta a řekl:

„Cítím, že tvoje víra v Boha je silná a tvoje touha být s rebem je skutečně velká. Teď uvidíme, co je na tom pravdy. Nechám

tě jít, ale víš, jak hrozně nebezpečná je cesta. Ani ti nejotrlejší se nikdy neodvážují do lesa sami, a už vůbec ne v noci a za bouře. Můžeš teď jít a zkusit svoje štěstí. A já přísahám, že jestli se ti podaří dostat se přes les a překonat všechny nástrahy, jestli tě neroztrhá divá zvěř a dostaneš se z toho živý a zdravý, rozpusťm svoji bandu a napravím se.

Jestli se dostaneš až na kraj města, hoď svůj kapesník do příkopu u cesty jako znamení. Pošlu jednoho ze svých mužů, aby se tam došel podívat, a tak se dozvím, jestli se ti to podařilo.“

Padl na mě děs. Vzpomněl jsem si na všechno, co jsem už musel vytrpět, a teď mě čekaly ještě větší hrůzy. Ale když jsem pomyslel na to, jak nádherné je být s rebem, když zapaluje menoru, odhodil jsem všechny své obavy a rozhodl se, že už nebudu otálet ani minutu. Loupežníci mi vrátili vůz a koně a já jsem ihned vyrazil.

Všude kolem byla úplná tma. Slyšel jsem, jak se ke mně přibližují divoká zvířata. Měl jsem strach, že mě obklídí smečka krvelačných vlků. Přitiskl jsem se ke svému koni a pobídl ho. Odmítal se však v té temnotě pohnout. Šlehl jsem ho bičem. Nepohnul se.

Nevěděl jsem, co si počít. A právě v tu chvíli se před mým vozem objevilo blikající světýlko. Kůň k němu nedočkavě vykročil. Světlo se pohnulo a kůň šel za ním. Po celou cestu před námi divoká zvěř utíkala, jako by ji ten maličký plamínek odháněl.

Následovali jsme to světýlko celou cestu až sem. Dodržel jsem svoji část dohody a na smluveném místě odhodil kapesník. Kdo ví? Třeba se ti krutí banditi opravdu změní, zásluhou toho malého světýlka.“

Teprve v té chvíli si chasidim všimli, že rebeho chanukové světlo je zase zpátky. Bylo tam, na svém místě ve zdobené menorě a jeho plamen byl silný a čistý, jako by jej právě zapálili.

Yerachmiel Tilles, www.chabad.org

PRO MALÉ VÝTVARNÍKY

Děti se budou na svátek víc těšit, pokud se samy zapojí do příprav. Svoji kreativitu mohou naplno uplatnit při přípravě sváteční výzdoby. Zde jsou dva malé tipy.

RUKAMA MALOVANÁ CHANUKIJA

Tento obrázek zvládnou (samozřejmě s pomocí rodičů či starších sourozenců) i ty nejmenší děti. Dokonce i pokud ještě neumí samy moc kreslit. Co budeme potřebovat: dvě čisté

ruce, noviny, barvy na malování rukama (žlutá a jedna tmavší barva), dva papírové nebo plastové talíře, velká čtvrtka světlé barvy

Postup:

1. Na pracovní plochu rozložte noviny. Dva papírové talíře si položte vedle sebe a do obou nalijte tmavší barvu.
2. Na noviny položte světlou čtvrtku.
3. Obě ruce ponořte do barvy, každou do jednoho talíře tak, abyste měli bar-

vou pokryté všechny prsty i celé dlaně. Opatrně ruce zvedněte, palce obou rukou spojte tak, aby se překrývaly (vytvoří dohromady prostřední, menší svíčku) a ostatní prsty roztáhněte. Položte ruce na čtvrtku a obtiskněte barvu.

4. Umyjte si ruce, potom namočte palec do žluté barvy a obtiskněte jej nahoru nad každou svíčku, abyste tak vytvořili „plamínek“. Obrázek lze použít buď jako výzdobu anebo jako chanukové přání. Napří-

klad pro rodiče, rodiče či další příbuzné může být takové přání s otiskem malých ručiček zároveň velmi pěknou památkou.

CHANUKIJA DO OKNA

Děti, které umí pracovat s barvami na sklo, si mohou na okně svého pokoje vytvořit svoji vlastní chanukiju. Stačí obvyklým způsobem namalovat svícen, umístit na okenní sklo a potom každý den přidat, v tomto případě přimalovat, další svíčku. Až poslední den „svítí“ na okně všechna světla, tak jako na skutečné chanukij.



Strýček ARTUR

V neděli 1. listopadu zemřel Artur Radvanský ve věku nedožitých 88 let

24. listopadu 1921 se Anně a Markusovi Tübergerovým narodil syn Artur. Narodil se do velké židovské rodiny v Radvanicích na Ostravsku, ve městečku, kde před válkou žily německé, české i polské rodiny. Nežidovské i židovské.

Vše se začalo měnit, když Hitler převzal v roce 1933 v Německu moc. V německých školách se stále více vyučovala nacistická propaganda, němečtí sousedé se přestali bavit s českými a naopak. Artur sám pocítil přicházející změny, kamarádi se mu začali vyhýbat, protože byl Žid.

Nejtěžší čas ale nastal v roce 1938 po obsazení Sudet německou armádou a následně po vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Mnoho lidí, mezi nimi i Židé, muselo z politických důvodů Německo opustit. Na české straně vznikaly výbory, které těmto lidem pomáhaly. Artur začal pro jeden takový pracovat. Pro emigranty zajišťovali stravu, byt, práci apod. Většina emigrantů z Německa potom utíkala přes Polsko nebo Slovensko dál do svobodného světa. Lesem je přiváděl k uhelnému dolu, kde je přebírali horníci a podzemní štolou je pak převáděli na polskou stranu. Dva němečtí uprchlíci však byli zatčeni a při výsleších byl celý plán prozrazen. Artur byl zatčen v srpnových dnech roku 1939. Nebyl ještě plnoletý, tak ho odvezli k výslechu i s otcem a pak do vězení gestapa v Ostravě-Přívoze.

Za dramatických okolností utekl i s tatínkem ze spárů gestapa do Polska. Vzápětí však vypukla druhá světová válka, a tak se ocitli za frontou, kde byli Němci znovu

v kamenolomu, kde lidé umírali vyčerpáním a kde řádila epidemie úplavice, v odlišivacím komandu, kde byl používán Zyklon B, ve šterkovacím, zednickém i zahradnickém



Strýček Artur (uprostřed) se svými svěřenci na letním táboře v roce 1972 (foto archiv M. Vidlákové)

zatčení. Následovala Arturova šestiletá hořká pouť po evropských „továrnách na smrt“: Buchenwald, Ravensbrück, Sachsenhausen, Osvětim, Mauthausen a Ebensee.

V Buchenwaldu s nápísem „Každému co jeho jest“ nad vchodem pracoval Artur

komandu. Zde také poznal vězně a současně kápa Waltera Krämera, poslance za německou komunistickou stranu, zatčeného roku 1933, který se postupně propracoval na chirurga a který Arturovi zachránil již zčernalé, omrzlé nohy. Zde ztratil svého otce: „8. lis-

Jak jsme se seznámili a co bylo dál

Michaela Vidláková

Začalo to tak: máma soukromě vyučovala, hlavně jazyky. Mezi její žáky patřila i Anička Radvanská, a tak se máma poznala i s jejím otcem Arturem. Ten se jednou zeptal: „Poslyš, Irmo, já jsem dal do kupy skupinku dětí na židovské obci, chci jim dát kromě zábavy a sportu hlavně taky trochu židovského povědomí a pocít sounáležitosti. Ale jsou mezi nimi i prvňáčci, prostě menší děti, a já na to sám nestačím. Nevěděla bys o někom, kdo by byl ochoten se tomu se mnou věnovat?“

Máma na to: „Mám dceru, je to sice potvora, ale s dětmi to umí. Zeptám se jí.“

No a ta potvora byla ráda, že se může nějak uplatnit, protože měla radost, jak obec začíná nově žít tím, že se tam sdružuje mládež (to je něco, co jí samotné v dětství moc chybělo). Od té doby jsme vedli skupinu dětí a mladších teenagerů, s nimiž jsme jezdili na hory lyžovat (tehdy velice těžko získatelné ubytování v soukromí zajistil Radvanský). Ve dvou malých místnostech bylo celkem 10 lůžek, 4 dvoupatrové kavalce a 2 postele (sehnal Radvanský), spávalo nás tam někdy až 16. Topili jsme briketami (sehnal a autem dovezl Radvanský). Získali jsme možnost

jezdit levně celý den na vleku (zajistil Radvanský), vařili si večere na propan-butanovém vařiči (vařič a bomby sehnal a vozil Radvanský, vařila Vidláková, konzervami přispěl Otto Weil, proto rýže s konzervou nesla jméno nikoliv rizoto, ale weiloto). O větší děti se staral a učil je jezdit Radvanský, o ty ve věku 6–8 let pečovala Vidláková. V létě jsme s nimi jezdili na stanový tábor, pevnou základnu jsme měli v chatě Adamových v Cetorazi (organizaci, vedení tábora, materiálové zabezpečení, nákupy, lodičky, autodopravu svým vozem, večerní vyprávění pohádek zajišťoval Radvanský, vaření spolu s dětským týmem a první pomoc měla na starosti Vidláková).

Během roku jsme se scházeli každých 14 dní – občas na výlet, občas do bazénu, nejčastěji na obci, kde jsme měli ping-pongový stůl, nebo jsme se bavili, hráli různé hry. A hlavně: slavili jsme společně židovské svátky, organizovali na obci dětské oslavy Chanuka a Purim, vzpomínali na tryznách, navštívili Terezín. Artur občas vyprávěl o svých zážitcích v lágrech, o holocaustu. Protože nebyl v Praze rabín, suplovali jsme i výuku náboženství, jak jsme uměli: Artur vzpomínal na zvyky z domova, kde vedli košer domácnost, vyprávěl o zbožném dědečkovi a o malé modlitebně, která byla u jeho strýčka. Někdy jsme čítali biblické příběhy z knížky rabína Feder *Sinaj*. Rabín Feder

nás i navštívil, bylo to na jaře, pár měsíců předtím, než zemřel.

Samozřejmě to nebylo vhod StB. Zakázali kulturní komisi židovské obce (pod jejímž organizačním schématem jsme tyto činnosti provozovali) s tím, že prý jsme náboženská obec a ne kulturně sportovní mládežnická organizace. Radvanský tedy převedl tyto naše aktivity pod hlavičku ROH, protože všichni rodiče dětí jsou (povinně) členy Revolučního odborového hnutí. Proti tomu mohli těžko namítat a nám to zas pár let procházelo.

Artur toho pro obec udělal ještě mnoho. I potom jako tajemník Rady židovských náboženských obcí, z kteréžto funkce byl posléze jako „politicky nedosti spolehlivý“ v roce 1985 propuštěn. Nejspíš se nějak přišlo na to, že ze zahraničních zdrojů podporují některé disidenty. Vůbec: nebýt tehdejších funkcionářů, kteří ve svých funkcích často museli chodit jako mezi porcelánem, těžko by obec komunistickou vládou přežila.

Později, jako vedoucí židovského hřbitova, se tam občas setkával s německou mládeží a začal jim vyprávět o holocaustu. Od té doby neúnavně usiloval o zachování památky šoa, ale i o navazování nových přátelství, vyprávěl v českých a německých školách ve snaze, aby už nikdy nikdo nemusel zažít to, co prožil on. Ale to by bylo dlouhé vyprávění. Niemné myslím, že

topadu 1939 byl v mnichovském pivním sklepě na schůzi NSDAP spáchán pokus o atentát na Adolfa Hitlera. Bohužel se nezdařil... Byl vydán rozkaz celkem 6 dnů bez jídla. „Po těchto dnech hladu byl i můj tatínek velmi zesláblý a na apelplatzu se zhroutil. Odnesli jej do dřevěného baráku, nebyl jsem při tom, když se to stalo. Ale najednou jsem měl takový vnitřní pocit, že s tátou není něco v pořádku. Projel mnou strach a začal jsem se třást. Krátce na to přišel jeden vězeň z naší skupiny: „Arture, tatínek tě volá.“ Šel jsem k tátovi, už ležel v agónii, ale když jsem k němu přišel, ještě jednou se probral. Jeho oči vidím před sebou dodnes, ty doširoka otevřené oči. Mluvil jen ztěžka, byl strašně vysílený, jenom mi řekl, abych pomáhal mamince a postaral se o své dva bratry. Potom přestal dýchat a já jsem mu zatlačil oči. Byl to můj poslední okamžik s tatínkem.“

25. října 1942 byl Artur deportován do Osvětimi III, základního tábora, tentokrát s nápísem „Práce osvobozuje“ nad vstupní branou. Zažil tu třetí selekci, při které se představil jako student medicíny se dvěma semestry. Díky vězni dr. Epsteinovi, dětskému lékaři, který ho učil, mohl Artur pracovat jako ošetřovatel ve vězeňském nemocničním baráku. Šéflékař Wirths ho později vybral do komanda SS-revíru: „Artur Tüberger se osvědčil jako pečovatel, je to rozumný, čistotný člověk.“ Dalším osvětimským působištěm se stal lazaret pro pacienty z řad SS. Artur se stal sanitářkem, osobním sluhou, uklízečem v ambulanci i v koupelnách pro vyšší důstojníky SS... „Vždycky si mě zavolal, musel jsem mu připravit koupel, masírovat jej, vyčistit mu oblek. Masáže mě naučil jeden kamarád, který byl masérem

z povolání. Z Mengeleho jsem měl vždycky hrozný strach a často jsem prosil sestru Marii Strombergerovou, aby se mnou poslala i stráž, abych nemusel být s Mengelem v koupelně o samotě. ... Mengele byl velmi zdvořilý, dobře vypadající muž. Nikdy nekřičel, nikdy nebil vězně, kteří tam pracovali. Nikdy jsem neviděl, že by někoho mlátil. Vždycky mně vykal, říkal mi jménem, ne číslem: „Arture, připravte mi, prosím, koupel, Arture, udělejte, prosím...“ A tak se choval i k ostatním. Na druhé straně posílal Mengele při selekcích tisíce lidí do plynových komor a prováděl ty nejhorší pokusy na dětech i dospělých. To bylo na něm to nejděbelnější – že by tomu podle jeho příjemného obličejce nikdo nevěřil.“ Tady také Artur tajně obtiskl do mýdla klíč k Wirthsově pracovnímu stolu a předával informace z dokumentů a zprávy anglických stanic z malého rádia vedoucím osobnostem osvětimského odporu. V tomto táboře poznal Artur svou budoucí ženu Alžbětu. Protokolovala zde výslechy a překládala do němčiny.

V lednu 1945, kdy již vězni sami slyšeli dělostřeleckou palbu ruské armády blížící se z východu, měl být tábor evakuován. 17. ledna začaly evakuační transporty zvané „pochody smrti“. Nepřetržitá kolona tisíců vězňů, mužů a žen se 3 dny v -15 °C pohybovala směrem na západ. Pak je čekalo 20 hodin ve vlaku, ze kterého se Artur marně snažil několikrát uprchnout. V Ebensee, pobočném táboře Mauthausenu, Artur hloubil štoly do skal pro továrny na zbraně a vyhrabával nevybuchlé bomby. 6. května 1945 se tu dočkal osvobození. Americký tank prorazil táborovou bránu.

Arturova pout' šesti koncentračními tábory byla u konce. Pětkrát dostal přidělené

číslo, přičemž to osvětimské 70315 mu bylo inkoustem vytetováno na levé předloktí ocelovým perem a znatelné tak bylo už napořád. Přežil čtyři selekce, při kterých odcházeli jedni na smrt, druzí do života. Smrti však unikali o vlasek neustále. Teď byl ale najednou na světě úplně sám, z početné rodiny 28 členů zůstal jen on a strýc Arnold, který se 1927 vystěhoval do Palestiny, s prázdnými rukama, jenom ve vězeňském mundúru, bylo mu 23 let a musel začít znovu žít.

Radvanice již nebyly jeho domovem, patřily minulosti, kterou si Artur zachoval v novém neněmeckém jménu. V roce 1946 Artur dokončil gymnázium maturitním kurzem pro vojáky a bývalé vězně a ve stejném roce měli s Boženkou (Alžbětou) Kürti svatbu ve Staronové synagoze. Brzy se narodila dcera Anna. Roku 1951 dokončil Artur Vysoké učení technické a nastoupil jako chemik do Akademie věd. Po roce 1956 a narození syna Jirky se u Boženky objevily psychické následky věznění, které přerostly v paranoidní schizofrenii. Pronásledoval ji přelud, že ji stíhají esesáci z politického oddělení z Osvětimi a že ji chtějí zabít, protože má moc ví. Jeden z nich dokonce bydlí přímo v sousedství. Artur proto chtěl změnit byt, a tak začal v roce 1958 svépomocí stavět byt v bytovém družstvu na pražském předměstí Suchdol. V laboratoři si bral noční službu, aby mohl stavět a starat se i o děti. Anička, sama ještě školáčka, moc pomáhala a starala se o svého mladšího bratra, a tak se i díky ní a s pomocí přátel a kolegů v roce 1963, po pěti letech stavby, mohli všichni nastěhovat do nového bytu v Suchdole.

„Jednoho dne, myslím, že to bylo v posledním roce ve školce nebo už v první třídě, přišla dcera za mnou a ptala se:

bychom si ho měli všichni vážít (včetně pana rabína Sidona).

Jsem na rozpacích, co napsat o svém tátovi

Jiří Radvanský

On to byl a je (a v duši samozřejmě navždy bude) můj táta. Táta s velkým T, ten, který se staral o mne a o mou sestru, když máma byla nemocná (a samozřejmě ještě i o ni), ten, kdo postavil za šlacených podmínek jednoho z prvních svépomocných družstev koncem padesátých a začátkem šedesátých let byt v Praze na rozhraní Lysolaj a Suchdola. Zažil jsem s ním jako dítě spoustu krásných chvil a hrozně často jsem obdivoval jeho energii a schopnost mít rád lidi a vidět na nich to dobré. Úžasné si vyhrál se spoustou dětí, samozřejmě i s vnoučaty...

Obdivoval jsem svého dědu

Pavel Sterec

Teď, ještě ani ne měsíc od dědova pohřbu, si často vybavuji společné chvíle, které jsem s ním strávil jako malý kluk právě na Novém židovském hřbitově, kterého byl určitou dobu správcem. To místo jsem měl až do smrti svých prarodičů spojené právě jen s příjemným časem stráveným s ním. Vážím si každé chvíle, kterou jsem s ním byl. To, že jsem měl bar micva v synagoze, studo-

val židovské gymnázium a vždy jsem se hlásil a byl hrdý na to, že jsem Žid, je jediné proto, že jsem obdivoval svého dědu. Nejen že mě děda podporoval v směřování k jemu vlastní tradici, ale podporoval mě i ve věcech, které mu vlastní nebyly, třeba když jsem začal studovat umění, o které se děda nikdy nezajímal. Myslím, že takový druh podpory není vůbec běžný a nikdy si jí nepřestanu vážít.

Své židovství předával dál

Hana Mayerová

O Arturovi by se dalo napsat spousta zajímavého, jeho život je příběhem chudého kluka, vězně koncentráků, pilného studenta, dobrého táty, kamaráda, schopného organizátora a člověka, který se za své židovství nestyděl a hlavně je chtěl předat dál.

O tom posledním bych ráda mluvila. Poznala jsem Artura, tehdy strýčka Artura, ale později vždy jenom Artura, někdy kolem roku 1968 na obci. Můj otec ho znal již z doby jeho studií na přírodovědecké fakultě, a tak mi přišlo samozřejmé, že mě jinak velmi bázlíví rodiče celkem bez problémů svěřili Arturovi, když se jelo na hory anebo v létě do Cettorazi.

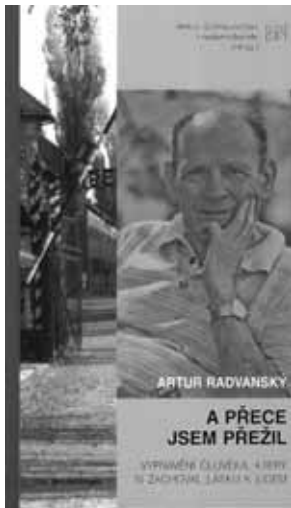
Jsem dnes zhruba ve věku, v jakém byl Artur tehdy, a napadlo mě, co asi vedlo pana inženýra, který měl rodinu a práci, k tomu, aby věnoval tolik

času židovským dětem právě v době, kdy se každý snažil spíš postarat sám o sebe, a rozhodoval se, zda zůstat, nebo emigrovat a hlavně být někde spíš nenápadný.

Artur se rozhodl, že tu skupinku dětí vezme pod křídla a zkusí jejich židovství někam nasměrovat. Spolu s tím nás učil také se postarat samy o sebe a nebát se. Možná, že přeháním, ale snad zkušenost, kterou prošel, kdy musel jednat sám za sebe, chtěl předat dál, protože právě začínala těžká doba a kdo ví, co všechno nás děti mohlo potkat. Snad nám chtěl pomoci být samostatnějšími, zbavit se obav a strachů, které jsme nutně získávali od našeho okolí poznamenaného válkou a padesátými lety. Nezapomeňte, že to bylo trochu víc než dvacet let po válce a vše bylo velmi živé. Pro mě je velmi důležitá vzpomínka na to, jak mě Artur poslal samotnou na lyžích ze Svatého Petra do Špindlu. To byla ta jednodušší cesta, všichni ostatní už uměli lyžovat, jen já ne. Dojela jsem, celkem ztěžka, ale přece. Byl to pro mě jakýsi mezník, dokázala jsem něco, co tehdy pro mě bylo dobrodružným hrdinstvím první třídy, ale také jsem se naučila spolehat se jenom na sebe a nebát se námahy. Věc, která je v životě nesmírně důležitá a která mi v mnoha pozdějších velmi těžkých situacích pomohla. Artur spolu s Míšou nám dětem dala pocit, že naše židovství je něco živého a dobrého, co máme pěstovat a rozvíjet, nepře-

„Tati, co to znamená ‚špinavá Židovka‘?“ Zeptal jsem se: „A proč?“ „No, jeden spolužák mi říkal, že jsem špinavá Židovka.“ Zděsil jsem se, protože nastalo přesně to, čemu jsem chtěl zabránit. Tato epizoda vyvolala změnu mého postoje. Bylo mi jasné, že nemohu skrývat ani svůj původ, ani svůj osud. Pak jsem Aniče vysvětlil, co to znamená být Židem. Vyprávěl jsem jí o svém životě, jak to jen bylo možné vyprávět tak malému dítěti. A pak jsem si řekl: „Když stejně všichni kolem vědí, že jsem Žid, tak se klidně mohu otevřeně hlásit ke svému židovství.“ Nikdy jsem toho nelitoval. Před synem Jirkou jsem se už pak nikdy nesnažil naše židovství zatajovat. Mrzelo ho jenom, že jsme nemávali vánoční stromček, a tak jsme kvůli němu vždycky nějaký menší nazdobili. Nějakou dobu jsme tak slavili Chanuka i vánoce. Později, když byl Jirka starší, myslím tak kolem osmi nebo deseti let, jsme už slavili jenom Chanuka.

Od roku 1969 začal Artur organizovat volný čas dětí od 6 do 14 let na pražské židovské obci. S výukou židovských dějin a tradic mu pomáhala Irma Lauscherová a posléze se k Arturovi přidala i její dcera Michaela. O židovských svátcích pořádali programy pro děti, sešlo se jich někdy i přes padesát. Některé děti přicházely i každou druhou sobotu a věnovaly se sportu



a různým hrám, chodily na výlety apod. Každé léto se konal dětský tábor v jižních Čechách, v zimě se jezdilo na lyže. Nejdůležitější však pro děti bylo získat židovské vědomí a pocit kamarádství a sounáležitosti.

V roce 1978 nabídl předseda Rady židovských obcí dr. Bass Arturovi práci tajemníka. S pomocí Irmy Lauscherové převzal i redakci Židovského měsíčníku.

„Po válce jsem nechtěl mít s Němci už nic společného. Ale to se mělo v pozdějších letech od základu změnit. Napřed jsem od všech těch děsivých prožitků v koncentračních táborech neměl několik let klid. Osmocenně manželky a občasné setkání s dřívějšími kamarády z lágrů pořád oživovalo vzpomínky na minulost. Pak jsem byl vyzván vypovídat jako svědek u soudu. V letech 1963 až 1965 probíhal ve Frankfurtu nad Mohanem proces proti vedení koncentračního tábora Osvětim. Byl jsem přizván jako svědek a měl jsem vypovídat o chování lékařů, kteří prováděli selekce na rampě v Březince. Už v roce 1963 jsem učinil výpověď před Městským soudem v Praze, o rok později, 9. října 1964, jsem byl dotazován ve Frankfurtu.“ Nebylo lehké vyprávět své zážitky z války. Artur o tom už nechtěl nikdy mluvit, ani na to pomyslet.

mýšleli, jestli jsme ortodoxní, anebo reformní, přáli si, abychom byli podle svých možností dobrými Židy. A to se Arturovi s pomocí Míši podařilo, a tak dnes všechny naše děti a vnuci jsou i trochu jejich velkou rodinou, kterou ztratili.

Pár vzpomínek na fenomén jménem Artur Radvanský

Lea Brodová

První setkání – jaro 1969: Klepu na dveře naproti sálu ve třetím patře radnice. S třemou svých třinácti let pak vstupuji a slyším: „Ahó, pojď dál... Jak se jmenuješ? Lea? Tak pojď, Leočka... Nejsi z Ostravy? Máš tvrdý ‚l‘...“. A vidím veselé modré oči, které jakoby říkaly: „Tady jsi dobře, je prima, žes přišla.“ Tohle samozřejmě přijetí, důvěru, že ten, kdo přichází, je fajn, a pokud snad má nějaké nedostatky, nejsou hodny pozornosti – to jsem předtím nezažila. (A během dalšího života už jen velmi, velmi zřídka.) Artur se tak choval ke každému. Do atmosféry naší partyčky prvňáčků až pubertáků tryskalo z Artura tolik potěšení ze spolubytí, tolik přesvědčení, že vše jde dobře, a pokud náhodou ne, tak že je jistě dost způsobilý, jak zařídit, aby to zase dobré bylo!

A sedmdesátá léta: Artur s Míšou Vidlákovou – ta s humorem a poklidem udržovala směr dění – pro nás (mimo jiné) organizovali letní tábory na louce u Adamovic chaty v Cetorazi u Pacova. A tam jednou večer, už za tmy, sedíme u Arturova stanu kolem petrolejky a vyzpěvujeme židovské písně. Artur nebo Míša lehce přecházejí do druhých hlasů. Je ticho a hvězdná a blízko.

A další obrázky z té doby: veselo na horách ve Špindlu, při svátcích na obci, při oslavách narozenin a dokonce i při brigádách na strašnickém hřbitově. (Že na jaře budou křoviny znovu rozbujel? No aspoň se uvidíme na další brigádě.) V každém obydlíném místě se na nějakém rohu ozvalo radostné: „Jé, Arture, co tady děláš?“

O něčem z války se tehdy zmínil jen zřídka. Že ho zatkl hned na jejím začátku jako převaděče. Že byl v pěti koncentracích. Že první americký tank, který do toho posledního lágru při osvobození vjel, zdvihl všichni ti zesláblí lidé na ramena.

Posledních dvacet let mi Artur také prosvítl epizodami plnými radostného údivu. Vyprávěl, jak (až po jeho zatčení) z války přišlo nařízení, že Židé musí odevzdat hudební nástroje. Jeho housle ale maminka neodvezdala, dala je nežidovské sousedce paní Pálkové. Ta se sice z Radvanic odstěhovala, ale její dcera se dozvěděla, že Artur přežil a změnil si jméno. V roce 1996 se tak Arturovi po padesáti letech housle vrátily. Měl obrovskou radost.

Zlobilo ho zdraví, hlavně srdce. Syn Jirka, lékař, se staral, IKEM se staral, srdce vždy naskočilo – a Artur šup na lyže do Francie. S „růž“ v noze, s horečkou a antibiotiky hurá s Míšou Vidlákovou do německých škol vyprávět, co zažil za války. Veselé oceňoval přátelství, která na těch mnoha cestách do Německa navázali.

Stěžoval si na paměť – ale proč by se i tak nedalo s vnučkou a s ostatními suchdolskými ochotníky hrát divadlo? Copak neexistuje improvizace? V pohádce O lakomé Barce vystříhl zpíva-

Lauscherovi byli mezi prvními českými Židy, kteří přistoupili na nové navázání kontaktů s Němci. Už od 60. let byli ve spojení s organizací „Aktion Sühnezeichen“ (Akce „znamení pokání“) založenou v roce 1958 v Berlíně. Cílem bylo seznamovat mladou generaci se zločiny nacistů a navázat kontakty k zemím obsazeným za války Německem a zvláště pak k Židům. Praktickou prací chtěli napravovat škody, pomáhat přeživším, a tím ukázat změnu postoje Němců a připravit tak cestu k usmíření. Lauscherovi často jezdili do NDR i do Západního Berlína, kde mívali přednášky o židovství a holocaustu. V 70. letech s nimi do Berlína poprvé odjel i Artur.

V roce 1985 byl donucen odejít z funkce tajemníka Rady židovských obcí. Protože Artur hledal nějaké smysluplné uplatnění, v letech 1987 až 1994 převzal vedení hřbitovů Židovské obce v Praze. V tu dobu přicházeli mladí lidé z Německa a pomáhali s údržbou židovského hřbitova v Praze na Žižkově. Práci chtěli dělat v zastoupení těch Židů, kteří zahynuli při holocaustu, a tuto práci jim chtěli věnovat jako vzpomínku. Artur obstaral vše potřebné a také jim začal vyprávět. Chtěli vědět úplně všechno. Mnoho z nich nemělo o židovství ani ponětí. „Jednou se mě estébáci ptali, jak to můžu strpět, když Němci, a ještě k tomu západní Němci, pracují na židovských hřbitovech! Odpověděl jsem jim: ‚Když přijde nějaký člověk na židovský hřbitov a žádá si nářadí, aby mohl pečovat o hrob, tak mu v tom přeci nemohu bránit.‘“ Po sametové revoluci se velmi zin-

ujícího opilého pantátu tak, že měl jako jediný herec potlesk na otevřené scéně.

A teď, co mu už bylo hodně špatně a dcera Anička se od něj nehnila, kdy už jen chvilími vyploval nad hladinu vědomí, když tedy taková chvilka nastala, oči se rozveselily: „Ahoj, Leočko, pojď dál... tys přivedla těch psů aspoň pět“ – komentoval to, že naši fenky bylo všude plno.

Jak to ten člověk dělal? Že měl energie jako dva Temelíny, to mohlo být dobrou genetickou výbavou. Ale jak to, že uměl energii využívat tak pěkně, radostně, usměvavě? Myslím, že už vím, v čem je fígl. Záleží na pořadí a na čipernosti. V každé (i zlé) situaci Artur uměl vnímat nejprve to dobré, to životu svědčící. Pak přišla akce. A to špatné nestíhalo – Artur už dávno dělal něco dalšího.

Artur Radvanský byl opravdu to nejlepší, co nás mohlo v tupých socialistických letech potkat – tak nějak to řekla u jeho hrobu Sylvie Wittmannová. Moje řeč. Arture, ahó, Doufám, že mi jednou řekneš mezi nějakými vesmírnými dveřmi: „Pojď dál, Leočko.“

Jako rodina

Sylvie Wittmannová

Na začátku osmdesátých let jsem s čerstvým diplomem konzervátor-restaurátor měla nastoupit do práce na Pražské židovské náboženské obci. Tak se slovnatná Maiselovka tenkrát jmenovala. Jaké bylo mé překvapení, když se mě pan Gibián zeptal, zda jsem v SSM. Když jsem kategoriicky odmítavě zavrtěla hlavou, byl velmi překvapený on a sdělil mi, že bych se tam měla brzy přihlásit

tenzivnila spolupráce s „Aktion Sühnezeichen – Friedensdienste“ (Akce „znamení pokání – služba míru“), jak se organizace později přejmenovala. Do Prahy přijížděla spousta mladých lidí, kteří pracovali i na dalších židovských hřbitovech v Čechách a na Moravě. Artur pomáhal při organizaci této pomoci a poznal tak spoustu přátel. Začátkem 90. let „Aktion Sühnezeichen – Friedensdienste“ nabídla, že by kromě letních táborových skupin pracujících na hřbitovech mohli pomáhat třeba rok nebo i déle v sociálních službách židovské obce. V té době byl Artur členem sociální komise Pražské židovské obce, jejíž předsedkyní byla Michaela Vidláková. Stálo je to hodně přesvědčování, aby vedení obce přes své obavy souhlasilo alespoň se zkouškou.

Dalšími aktivitami byly např. Evangelické dny v Hamburku a v Lipsku, Mezinárodní setkání mládeže v Bonnu, či Týden bratrství v Drážďanech, kde všude Artur působil. Od poloviny 90. let ho spolu s Michaelou stále častěji zvali i do německých škol. Jejich vyprávění začíná životem pod Norimberskými zákony a deportací do Terezína a pokračuje Arturovými šesti roky v německých koncentračních táborech. Cílem ale není vyčítat nebo vyvolávat soucit, ale to nejdůležitější, k čemu je třeba studenty motivovat, a to je posílení jejich odpovědnosti za budoucnost.

„V průběhu let jsem si pořád dokola kladl otázku po osobní odpovědnosti pachatelů těch zvěrstev. Kdo je vlastně viník? Kdo je odpovědný za zločiny nacismu? ... Kdo je vlastně vinen? Myslím, že každý je odpo-

a proč že tam nejsem? To bylo první překvápko na náboženských obci. Druhé bylo to, že sice mou práci potřebují, ale nemají na mě tabulky, a tak budu mimo své konzervátorské-restaurátorské činnosti sedět v ústředně u telefonu, přepínat příchozí hovory a běhat s poštou. Inu, pro rozmazlenou slečinku s pěknou profesí to byl šok.

A tak jsem restaurovala rituální předměty a mezitím mě peskovala energická dáma vedoucí kancelář a pán, který vedl tzv. kulturní oddělení, si myslel, že když umím restaurovat, umím jistě i umýt okna jeho bytu. Jiný pán se domníval, že mě může pleskat přes zadek, a šámes, že na mě může řvát.

Světlem období mé práce v Maiselovce byli Ing. Artur Radvanský, dr. Houšková, pan kantor Feuerlicht, paní Brodová a paní Anička, která se se mnou střídala u toho mizerného telefonu.

Artur se mi na obci stal jakýmsi strýcem, a to nejen proto, že byl otcem mého spolužáka Jirky, kterého jsem měla ráda, ale hlavně proto, že byl ušlechtilý, moudrý, čestný a malinko chlapecky naivní. Díky Arturovi se mi pražská obec stala domovem, a v rodině jsou holt milí i nemilí příbuzní, ale je to furt und furt rodina.

Arturův hrob je jedním z těch, které budu s láskou a úctou navštěvovat. Ať dobrá vzpomínka na něho nikdy nevyhasne.

Kiduš v Bejt Simcha

Michal Foršt

S Arturom jsem se po dlouhé době znovu setkal při Kabalat šabat v Bejt Simcha asi v roce

vědný za to, co sám udělal. Jsem si jistý, že kdyby nějaký esesák odmítl provést popravu zastřelením, určitě by se našlo deset jiných, kteří by to na jeho místě udělali. Ale přesto,



..srdce vždy naskočilo – a Artur šup na lyže (foto archiv M. Vidlákové)

i kdyby se našlo i těch deset dalších, neomlouvá to toho jediného z jeho osobního chování. Myslím, že každý je odpovědný za to, co sám dělá. Také jsem se ptával sám sebe, jestli bych dokázal odpustit pachatelům všech těch hrůz. Zapomenout tyto moje zážitky, to nejde. Ale kdybych se přesvědčil, že ten pachatel lituje toho, co dělal, věřím, že bych mu mohl podat ruku. Mnozí s tímto, že říkám, nesouhlasí, ale já mám takový vnitřní pocit, že bych mu mohl odpustit. Avšak – a to

2000. Po bohoslužbě vzal do ruky pohár vína a pevným hlasem z paměti zazpíval celý kiduš na známou melodii reformisty Lewandowského. Jeho aškenázská výslovnost mě okamžitě vrátila do Jubilejní synagogy, kam jsem kdysi chodíval. Naposledy jsem slyšel Arturovu hebrejštinu, když o posledním Pesachu požehnal naší malé Sigalce. Kadiš sirotků jsem vždy říkal starou výslovností v úctě k těm, kterým bylo znemožněno dožít se našich dnů. Teď ho říkám s Arturovou výslovností i za jeho duši.

Z pečovatellek kamarádky

Martina Durdovičová

V roce 2000 jsem nastoupila na sociální oddělení ŽOP jako pečovatelka. Za Arturom a jeho ženou Boženkou jsem začala chodit třikrát týdně do jejich bytu v Suchbátově a naše návštěvy byly hned od počátku díky Arturovi velmi přátelské. Vedle svých pracovních povinností jsem si s Radvanskými hodně povídala. Rovněž jsem poznala ostatní členy rodiny a brzy jsem se cítila skoro jako doma. Četla jsem v té době příběhy přeživších a zvláště Arturovo živé vyprávění bylo nenahraditelné. Přiblížil mi nejen období šoa, ale i židovský svět vůbec. Podporoval mě ve studiu judaistiky i v mém výtvarném čínění.

Udivovalo mě, kolik víry v člověka Artur ve svém srdci má. Kolik lásky k lidem a neuchájející naděje v Arturovi přetrvává. To vše navzdory zkušenostem, které překračovaly dokonce i jen představy o zvrhlosti člověka. Celou dobu, po kterou

má velkou váhu – dodnes jsem nepotkal žádného takového, který by svých činů litoval.“

„Žáci se mě často ptají, jestli nenávidím Němce. Ne, nemám k nim ve svém srdci žád-

nou nenávist. Všude na světě jsou zlí a dobří lidé – lidé a nelidé. Ti nejhorší esesáci byli Němci, ale byli to i němečtí kamarádi, kteří mi zachránili život. Dnes mám v Německu spoustu přátel. Jsem přesvědčený, že společně musíme najít cestu spolupráce. Proto jsem se vydal cestou smíření. Není jiné cesty.“

► Připravila Martina Durdovičová

(s využitím vzpomínkové knihy Artura Radvanského *A přece jsem přežil*)

jsem k Radvanským přicházela, mi bylo stále jasnější, že Artur je jedním z nejlaskavějších a také nejskromnějších lidí na světě.

Po několika letech jsem pečovatelskou práci opustila, avšak do druhého patra domu na Kamýčce ulici jsem chodit nepřestala. Naše návštěvy se staly čistě přátelskými. Zajímalo ho všechno, zajímali ho lidé, miloval je. Člověk, lidská bytost, pro něj stál nade vším. Majetek, peníze i čas byly podřízeny. Byly to jen prostředky sloužící člověku. Vyvyšovat je bylo podle Artura směšné a pošetilé.

Artur vyplnil vrchovatě svůj čas. Stal se významnou součástí životů mnoha lidí. A myslím, že nám teď velmi schází.

Věra Mikšovská

Arturek – co o něm v krátkosti říct, když je toho tolik? Arturek byl naprosto jedinečný a úžasný člověk s velkým a bezedným srdcem. Miloval život, lidi a hlavně děti. Byl velmi bezprostřední, houževnatý a pracovitý. Díky jeho přátelství byl nejenom můj život velmi obohacen. V jeho přítomnosti neexistovala žádná negativa, vše bylo krásné a jednoduché. Nabíjel lidi svou pozitivní energií, jen přítom vsem myšlením na druhé často zapomínal na sebe. Nikdy jsem se nesečkala s tak obětavým a nesobeckým člověkem, jakým byl Artur. Dá se o něm napsat mnoho, ale jen ten, kdo ho znal, ví nejlépe, jaký skvělý člověk to byl. Jsem moc ráda, že jsem ho poznala, a nikdy na něj nezapomenu.

Mišne Tóra:

Hilchot jesodej ha-Tóra

Kapitola jedna

Přinášíme vám první kapitolu z knihy Hilchot jesodej ha-Tóra, která je první z knih korpusu Mišne Tóra rabína Mošeho ben Maimona. První kapitola této knihy pojednává o Bohu a základních principech Tóry. Překlad vám ve spolupráci s Bejt Simcha přináší občanské sdružení Talmidim.

(1) (a) Nejzákladnějším principem a počátkem moudrosti je vědět, že je první Stvořitel, který existoval dříve, než všechno bylo stvořeno, který učinil nebesa a zemi a všechno, co je mezi nimi. A nebylo by nic stvořeno, kdyby je nebyl On učinil. (b) A tak věz, že bez něj by nebylo žádné věci, která byla stvořena, neboť nic nemůže existovat bez svého Stvořitele. (c) A také věz, že i kdyby všechno stvořené zaniklo, On by nezaničl, ale bude trvat dál, neboť všechno utvořené závisí na Něm, budiž požehnán, ale On nezávisí na ničem stvořeném a není s nimi spojen.

(2) On totiž nepotřebuje ke své existenci příčinu. (d) O Něm [jistý] prorok říká: „A Hašem, Bůh, je pravda.“ (Jr 10, 10) On sám je tou pravdou a pravda není jeho příčinou. Jak říká Tóra: „...není jiného, než Mě.“ (Dt 4, 35) Jinak řečeno: není jiného Stvořitele, pravdy, než Jeho.

(3) (e) Tento Stvořitel je Bůh světa, Pán vši země. Je příčinou pohybu sfér, neboť Jeho moc nezná konce, ani odpočinku a je trvalá. Tyto sféry se stále pohybují a je pro ně nemožné pohybovat se bez příčiny. A On, budiž požehnán, jimi pohybuje, nemaje ruce, ani tělo.

(4) (f) Vědět tuto věc je přikázáno, jak je řečeno: „Já jsem Hašem, tvůj Bůh.“ (Ex 20, 2; Dt 5, 6). Ti, kdo spekulují, zda existují i jiní bozi, překračují tento zákaz, který je řečen v Ex 20, 2; Dt 5, 6: „Nebudeš mít jiné bohy mimo mne.“ Proto každý, kdo popírá tento princip, popírá všechno, a proto na tomto principu záleží vše ostatní.

(5) (g) Bůh je jeden. Nejsou dva nebo více, ale pouze jeden [Bůh]. Ale jeho jednota je víc jednotou, než cokoliv ze stvořeného ve světě; jeho jednotnost přesahuje všechny druhy jednotnosti. Není jednotný jako tělo, které sjednocuje mnohé části, ale jeho jednota je naprosto jedinečná a na světě neexistuje nic, co by se k tomu dalo přirovnat.

(6) Pokud by Bůh byl složen z více než jedné části, musely by tyto části mít fyzické tělo, aby byly odlišeny [jedna od druhé], neboť by měly stejnou podstatu a tělo by je odlišovalo. Kdyby ale měl Stvořitel tělo, byl by konečný a omezený, neboť tělo bez konce nemůže existovat.

(7) Moc našeho Boha, budiž jeho jméno požehnáno, nemá konce a omezení, jako tělo, neboť jinak by nemohl pohybovat sférami. Proto nemůže mít tělo, ani se nemůže pro-

jevit tělesně a nemůže být rozdělen na více rozdílných částí: proto je nemyslitelné, aby byl více než jeden jediný. Tohle vědět je přikázání, neboť je řečeno: „Hašem je náš Bůh, Hašem je jeden.“ (Dt 6, 4)

(8) Proto říká oddíl Tory, že Svatý, budiž požehnán, nemá tělo a tělesnost, jak je psáno: „Neboť Hašem, váš Bůh, je Bohem na nebesích nahoře i na zemi dole, a není žádného jiného.“ (Dt 4, 39) Vždyť tělo nemůže být na dvou místech! Jak je psáno: „Neboť neviděli žádného obrazu“ (Dt 4, 15) a také je řečeno: „Ke komu mě přirovnáte, abych mu byl podobný, praví Svatý?“ (Iz 40, 25) Kdyby byl tělesný, byl by zpodobnitelný tělesným.

(9) Proč se tedy praví v Toře: „Pod nohama jeho“ (Ex 24, 10), „psané prstem Boha“ (Ex 31, 18; Dt 9, 10), „Ruka Svatého“ (Ex 9, 3; Nu 11, 23; Dt 2, 15), „oči Svatého“ (Dt 11, 12), „uší Svatého“ (Nu 11, 1; Nu 11, 18) a jinde? Je to proto, že lidé mohou porozumět pouze tělesnému, proto Tóra hovoří lidským jazykem. Jsou to ale pouze přirovnání, jako když je psáno: „nabrousím ostří svého meče“ (Dt 32, 41) – má tedy Bůh meč a mečem zabije? Ne, je to jen podobenství; všechno toto je podobenství.

(10) Důkazem jsou i slova jednoho proroka, který viděl Svatého, budiž požehnán, „jeho oděv byl bílý jako sníh“ (Dn 7, 9), a také „v ubroceném rouše z Bozra“ (Iz 63, 1). Mojžíš, náš učitel, sám viděl [Boha], když se rozdělilo moře, jako velkého válečníka, ale na Sinaji jako kantora. Boží vzhled se různí podle toho, co je prorokováno a co tato proroctví obsahují. Je pravdivá ta věc, že pro člověka není možné zcela poznat Boha. Jak je řečeno v jedné knize: „Copak můžeš obsáhnout hlubiny Boží? Nebo dokonalost Všemohoucího pochopíš?“ (Jb 11, 7)

(11) (h) Co vedlo Mojžíše, našeho učitele, chtít, aby se mu Bůh ukázal, jak je řečeno v Ex 33, 18: „Nech mě spatřit, prosím, tvou slávu.“? Ptal se, aby mohl rozeznat Svatého, budiž požehnán, od všeho ostatního, co znal. Je to, jako když rozeznáme jednoho člověka od druhého podle jeho vzhledu. Proto se Mojžíš, náš učitel, snažil zjistit, co odlišuje Svatého, budiž požehnán, od všeho ostatního stvoření. Bůh, budiž požehnán, odpověděl Mojžíšovi, že není žádnému živému člověku, jehož duše a tělo jsou jako jedno, možné poznat podstatu svého stvoření.

(12) Svatý, budiž požehnán, odhalil Mojžíšovi, co nepoznal žádný jiný člověk před ním, ani po něm. Tak pochopil Mojžíš, že se Bůh věděním odlišuje od všeho, co existuje, jako se odlišuje jeden člověk od druhého poznáním, vzhledem a oblečením. To vystihlo Písmo slovy: „A uvidíš moje záda, ale moji tvář nespátříš“ (Ex 33, 23)

(13) (ch) A proto, když je zřejmé, že Bůh nemá těla ani tělesnosti, se vyjasňuje, že je beztvary a nezažívá jediné vlastnosti těla: není jednolitý, ani rozdělený; nemá fyzického místa, ani velikosti; nevstává, ani neupadá; nemá napravo, ani nalevo; nemá tvář, ani záda; nesedá si, ani nepovstává. Neexistuje v čase, nemá proto ani počátek, ani konec. Nemění se a není nic, co by v Něm způsobilo změnu.

(14) Není smrtelný, ani živý v tom smyslu, jak chápeme život. Není v něm ani hlouposti, ani moudrosti, jak je chápeme. Nespí, ani se neprobouzí. Nezná vztek, ani veselost, ani radost, ani zármutek. Dokonce ani nezná řeč, jako ji zná člověk. Tak jako pravili Starší: [Bůh nezná] sedání si, ani vstávání, ani soupeření, ani únavu.

(15) (i) A z toho už je pochopitelné, že všechny výroky a obrazy, které jsou řečeny v Tóře a obsaženy ve slovech proroků, jsou přirovnání a aforismy, jak je řečeno: „sdlílcí na nebesích, směje se“ (Ž 2, 4), „Oni mě provokují k zlosti“ (Dt 32, 21), „jak se veselil Hospodin“ (Dt 28, 63) a jinde. Všechno toto bylo vysvětleno Staršími, když řekli, že Tóra mluví lidským jazykem. A proto může být řečeno: „Oni mě rozčilují“ (Jr 7, 19), proto může být řečeno: „Já jsem Hospodin, neměním se“ (Malachiáš 3, 6). Kdyby Bůh znal hněv, nebo jakousi radost, byl by se měnil. Takové vlastnosti ale nacházíme jen v tělesném, jak se říká v Job 4, 19: „Čím více při těch, kteří žijí v hliněných domech, jejichž základ je v prachu.“ Ale On, budiž požehnán, je mnohem vznešenější a je převyšuje.

Talmidim, o. s.,

je neziskové občanské sdružení, které si klade za cíl překládat rabínskou literaturu do českého jazyka. Postup překladu je možné zdarma sledovat na internetových stránkách <http://www.talmidim.cz>. Sdružení je financováno z dobrovolných darů. Dárce se můžete stát zasláním příspěvku v libovolné výši na účet u GE Money Bank číslo 173 536 401/0600. Za každý příspěvek předem děkujeme.

ZAPOMENUTÍ HRDINOVÉ

Výstava s tímto názvem probíhá od 4. listopadu do 17. prosince v prostorách Univerzitní knihovny ve Vídni, v malém čítacím salónu.



Výstava představuje občanky a občany bývalého Československa, kteří aktivně bojovali ve své vlasti proti německému nacionalismu, ale nebyli doposud řádně oceněni jen proto, že byli německými antifašisty v československé zemi.

Odpůrci německého nacionalismu, kteří byli německého původu, začali už v roce 1938 protestovat proti narůstajícímu nacionalismu a byli připraveni svoji vlast bránit. Během německé okupace Československa se aktivně podíleli na odboji a působili v ilegality, ať již doma nebo v zahraničí. Mnozí za svoji činnost zaplatili životem. Po válce se těmto lidem kvůli jejich německému původu nedostalo vůbec ocenění, právě naopak, často se stávali obětmi napadání ze strany československého obyvatelstva. Až v srpnu 2005 přijala česká vláda rezoluci, která německé antifašisty plně rehabilitovala. Na základě této rezoluce byly uvolněny prostředky na projekt, který mapuje osudy antifašistů pro druhé světové válce, hlavně podmínky, v nichž žilo tzv. nepřátelské obyvatelstvo. Projekt zahrnuje sbírku výpovědí svědků doby, informace z archívů, zřízení databáze německých antifašistů, uspořádání vědeckých konferencí, vydávání publikací...

Důležitou součástí projektu je putovní výstava Zapomenutí hrdinové. Všeobecná část představuje životní situaci německé menšiny v době Československé republiky, meziválečné období, nástup fašismu. Většina německého obyvatelstva projevovala sympatie k Hitlerovi. Zároveň je možné sledovat pronásledování německých antifašistů poté, co byly Sudety připojeny k Německu. Od roku 1938 zahájili němečtí antifašisté aktivní boj proti německým okupantům. Po skončení druhé světové války pocítovali němečtí antifašisté velkou diskriminaci a většina z nich opustila kvůli nepochopení svoji vlast. Pro přiblížení nepřátelské atmosféry vůči německému obyvatelstvu jsou vystavené plakáty, výstřižky z novin, úřední oznámení, karikatury a autentické filmové záběry.

Výstavu uspořádal Institut pro současné dějiny Univerzity ve Vídni, Univerzitní knihovna ve Vídni, České centrum Vídeň ve spolupráci s Muzeem města Ústí nad Labem a Národním archívem.

Jana Tchabana-Löwbeer, Vídeň

Více informací o celém projektu na www.zapomenutihrdinove.cz

MAHARAL – RABI LÖW: CESTA ŽIVOTA – DERECH CHAJIM

Nakladatelství P3K je našim čtenářům jistě dobře známé. Již léta se zabývá vydáváním židovské vzdělávací literatury, ať již jde o texty původní nebo překlady. Zvláštní ediční řadu představují díla bezpochyby nejznámějšího židovského myslitele, který kdy působil v českých zemích – Maharala či rabiho Löwa. I koncem letošního roku, kdy jsme si připomínali 400. výročí jeho úmrtí, přibýlo do edice *Sifrej Maharal* nové dílo – *Derech chajim*. Vychází v překladu a s komentářem Jana Diveckého.

Spis *Derech chajim* je komentářem k traktátu *Avot* (*Pirkej avot*), který Maharal sám nazýval „drahým a vznešeným“. Vzhledem k tomu, že je Maharalův spis příliš rozsáhlý, rozhodli se editoři vydat v tomto svazku pouze komentář ke 2. kapitole traktátu *Avot*. Tento traktát má v kontextu mišny i celého talmudu výjimečné postavení – je zřejmě obecně nejpopulárnější, nejznámější a nejstudovanější jeho částí. Na rozdíl od většiny ostatních talmudických textů se totiž vůbec nezabývá náboženským právem, ale plně se věnuje otázkám morálky, slušnosti a dobrých vlastností, přičemž v těchto otázkách cituje nejvýznamnější rabínské autority mišny. Etické principy judaismu patříly k Maharalovým oblíbeným tématům a spis *Derech chajim* má v kontextu jeho tvorby výsadní místo.

A zvláštní význam může mít jistě i pro české čtenáře. Vzhledem k tématům, kterým se spis věnuje, lze předpokládat, že právě tento komentář dokáže oslovit širokou obec čtenářů, stát se pro ně vstupenkou do Maharalova myšlenkového světa. A snad se pro ně může stát i inspirací na jejich životní cestě – *derech chajim*.

Knih (pevná vazba) má 144 stran, prodejní cena v knihkupectvích je 219 Kč. *Knihu je rovněž možné objednat zásilkově (v e-shopu na www.p3k.cz nebo na adrese objednavky@p3k.cz) za cenu 185 Kč (+ poštovné). Více informací včetně seznamu knihkupectví najdou čtenáři na www.p3k.cz.*

-kwe-



Židovská obec Děčín

Žižkova 4, 405 02 Děčín IV,

tel.: 412 531 095,

e-mail: zidovska.obec.decin@volny.cz,

www.zidovskaobecdecin.wz.cz

Děčínská synagoga je zase o krok dál.

V říjnu 2009 byla úspěšně dokončena další etapa rekonstrukce děčínské synagogy. Tato významná kulturní a historická památka je jedinou dochovanou synagogou v někdejších Sudetech. Celková rekonstrukce synagogy byla zahájena v roce 1997, tak aby mohla opět sloužit jak náboženským, tak kulturním a společenským potřebám obce i široké veřejnosti. Rozsáhlé rekonstrukční práce pokračují dodnes, avšak nemalým problémem bylo a stále zůstává zajišťování finančních prostředků.



Pokrývači starou krytinu vyměnili za kvalitní přirodní břidlici

Židovská obec Děčín převzala minulý týden od firmy KOMPLEX DC, s. r. o., střechu po rekonstrukci. Předseda obce Vladimír Poskočil k tomu řekl: „Původní střešní krytina z plechových pásů byla nekvalitní, propouštěla do půdních prostor dešťovou vodu a hrozilo poškození náročné a hodnotné výmalby objektu.“ Celkové náklady na rekonstrukci se vyšplhaly téměř na milion korun a byly hrazeny s finanční spoluúčastí Krajského úřadu Ústeckého kraje, Ministerstva kultury ČR a zbývající částku ve výši téměř 270 000 Kč hradila obec ze svých prostředků pro rok 2010. Na opravách a kontrole prováděných prací se podíleli i pracovníci Památkového ústavu Ústeckého kraje, oddělení památkové péče magistrátu statutárního města Děčín a další odborníci.

Dne 30. 10. 2009 reprezentoval Vladimír Poskočil Židovskou obec Děčín na slavnostním zahájení 11. dní česko-německé kultury. Židovská obec Děčín je již poněkolkáté spoluorganizátorem této významné kulturní akce. Slavnostního zahájení, které se uskutečnilo v Drážďanech, se za Českou republiku zúčastnili Ministr kultury ČR Václav Riedelbauch a hejtmanka Ústeckého kraje Jana Vaňhová. Během programu poděkoval generální konzul ČR v Drážďanech Tomáš Podivínský Židovské obci Děčín za dlouholetou spolupráci.

V rámci Dnů česko-německé kultury se dne 21. 11. 2009 uskutečnila v děčínské synagoze vernisáž výstavy českých a německých malířů s názvem Steglův plenér. Výstava potrvá až do konce roku 2009.

KULTURNÍ PROGRAM PROSINEC 2009

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze

Maiselova 15, 110 00 Praha 1, 3. patro

tel.: 222 325 172, fax: 222 318 856

www.jewishmuseum.cz, education@jewishmuseum.cz

(Spojení: metro A, tram 18 – stanice Staroměstská; tram 17, bus 133 – stanice Právnická fakulta)

úterý 1. 12. v 18 h:

Moje šlehané století. Spisovatel **Ivan Klíma** představí své paměti vydané knižně v letošním roce Nakladatelstvím Academia. Knihu bude možné zakoupit za zvýhodněnou cenu.

středa 2. 12. v 18 h:

Základy judaismu v pojetí pražského Maharala. Cyklus přednášek vrchního zemského a pražského rabína **Karola Efraima Sidona** věnovaný 400. výročí úmrtí **Rabihho Jehudy Levy ben Becalela**.

pondělí 7. 12. v 18 h:

Mišpacha: předchanukové setkání. Koncert známého souboru věnujícího se interpretaci židovského folklóru. Průvodním slovem doprovodí rabín **Moše Chaim Koller** a vystoupí též dětský soubor z Lauderoých škol.

Vstupné 60 Kč

středa 9. 12. v 18 h:

Blízký východ včera a dnes. Historie, současnost a souvislosti. Geografie, kultura a náboženství. Blízký východ, Izrael,

Jeruzalém: Chanuka – a nejsou to židovské vánoce. Cyklus přednášek **Ing. Jana Neubauera**.

pondělí 14. 12. v 18 h:

Individualita a boj za mír. Překladatelka **Tereza Černá** představí významného izraelského prozaika Davida Grossmana v rámci cyklu Cesty izraelské literatury věnovaného současné izraelské literární tvorbě. Ukázky z tvorby přečte Táňa Fischerová.

úterý 15. 12. v 18 h:

Náboženský radikalismus v Izraeli. Přednáška právníka a politologa **Marka Čejky** z Ústavu mezinárodních vztahů z cyklu Náboženství a politika v Izraeli.

NEDELNÍ PROGRAM PRO DĚTI A JEJICH RODIČE:

13. 12. 2009 v 14 h:

Lviček Arje slaví Chanuku (svátek světél) Proč má chanukový svícen osm ramen? A proč se o Chanuce jedí koblížky a bramboráky? Kdo jsou to vlastně Makabejci? Zapálíme si chanukij, zahrajeme si drejdl,

ochutnáme koblížky a naučíme se písničku.

Prohlídka: Španělská synagoga

Jednotné vstupné 50 Kč

Více o nedělních dílnách na www.jewishmuseum.cz/vkc

Není-li uvedeno jinak, činí vstupné na jednotlivé programy 30 Kč. Sál je přístupný vždy 20 minut před zahájením programu a po začátku koncertu nebo 15 minut po začátku jiného programu není vstup do Vzdělávacího a kulturního centra povolen. Pořadatel si vyhrazuje právo program zrušit, pokud bude počet návštěvníků nižší než pět.

VÝSTAVY V PROSTORÁCH VKC:

Historie židovského sportu v Československé republice.

Neztratit víru v člověka... Protektorát očima židovských dětí a Zmizelí sousedé/Pocta dětským obětem holocaustu – stálá expozice kopií putovních výstav VKC.

(Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po–čt 10–16 h, pá 10–15 h.)

VKC Židovského muzea v Praze, pobočka Brno

tř. Kpt. Jaroše 3, 602 00 Brno, tel.: 544 509 651, fax: 544 509 652
www.jewishmuseum.cz/brno, brno@jewishmuseum.cz

úterý 1. 12. v 18 h:

Kurt Gödel – přednáška **Mgr. Jany Čipákové** o významných brněnských osobnostech. Kurt Gödel, brněnský rodák, filozof, matematik, fyzik, považovaný za jednoho z největších vědců-logiků 20. století, významem srovnatelný s Albertem Einsteinem.

čtvrtek 3. 12. v 18 h:

Počátky českožidovského hnutí – další přednáška z cyklu „Židé, židovství a antisemitismus v české literatuře 19. a 20. století“. Přednáší **doc. PhDr. Ladislav Soldán, CSc.**, který bude hovořit o Karlu Hynku Máchovi a Karlu Havlíčkovi a jejich vztahu k Židům, o antisemitských postojích Jana Nerudy, S. Kapperovi a V. B. Nebeském a počátcích českožidovského hnutí, zmíní další významné osobnosti a periodika českožidovského hnutí na konci 19. a na počátku 20. století.

neděle 6. 12. v 15 h:

Chanuka – dozvíte se, proč se rozsvěcuje osmiramenný svícen, jaká jídla se připravují

a mnoho dalšího. Společně si také vyrobíme drejdl. *Dílna pro rodiče s dětmi od 5 let.*

Vstupné 30 Kč

úterý 8. 12. v 17 h:

České dědictví – stavby UNESCO v České republice – vernisáž výstavy fotografických obrazů **Libora Teplého** spojená s besedou s autorem. Vystavené fotografické obrazy jsou výběrem z fotografií ze stejnojmenné knihy Ing. L. Teplého. První část výstavy byla ke zhlédnutí v sále VKC již od začátku listopadu, v rozšířené formě ji můžete vidět v celém sále do 18. 12. Vstup volný

čtvrtek 10. 12. v 18 h:

5 x S = večer hudby židovských skladatelů pro Broadway a Hollywood. Pod téměř matematickým názvem se skrývá pět skladatelů, o nichž bude tento podvečer řeč. Častěji mohou být více známé třeba jejich největší hity – Boris „Lalo“ Schifrin: Frajer Luke, Raymond Scott: Soumrak v Turecku, Sholom Secunda: Bei mir bist du schön, Stephen Jos-

hua Sondheim: Send in the Clowns, Jule Styne: Funny Girl. Další pokračování posledního cyklu „Hudebníci z diaspor“ s podtitulem „Slavní židovští skladatelé Broadwaye a Hollywoodu“ uvádí **MgA. Jan Beránek**.

úterý 15. 12. v 18 h:

Tři světoví židovští humoristé – Ephraim Kishon, Woody Allen, Ivan Kraus – přednáška **doc. PhDr. Jiřího Sedláka, CSc.** Existují nejen výborné židovské anekdoty, ale i neméně skvělí autoři povídkových souborů, románů, her, scénářů a filmů. Přednáška bude proložena četbou jedné povídky od každého autora.

V sále můžete zhlédnout výstavu **Libora Teplého** „České dědictví“ – první část fotografií památek UNESCO. Výstava bude od 25. listopadu v rozšířené formě pokračovat až do 18. prosince. Vstup volný

Není-li uvedeno jinak, činí vstupné na jednotlivé programy 20 Kč.

DISKUZ NIJETER Y V MAI SLAVCE

Zveme vás na druhou debatu z cyklu „Diskuse v Maislovce“.

Tématem bude: Ortodoxní judaismus – rozumí nám? Aneb hodí se židovská ortodoxie pro dnešní české Židy?

Hosty budou: **Karol Efraim Sidon** – vrchní zemský a pražský rabín, **Tereza Gafna Váňová** – Lauderdaleva škola, **Tomáš Hošek** – katedra religionistiky, Evangelická teologická fakulta, **Aleš Koukal** – Pardes Institute of Jewish Studies, Israel a další

Diskuse se uskuteční v úterý 15. 12. 2009 v 18.00 h v Maislově 18, v jídelně.

Židovské muzeum v Praze zakládá Společnost přátel Židovského muzea v Praze

Společnost přátel Židovského muzea v Praze si klade za cíl napomoci uchování a co nejširšímu zpřístupnění vzácných památek pražského Židovského Města. Členství ve Společnosti přátel přiblíží svým členům bohatství židovské historie, kouzlo židovských tradic i neopakovatelnost židovského umění. Nabídne jedinečná kulturní a společenská setkání, seznámení se zajímavými lidmi, navázání nových kontaktů a přátelství.

Členové obdrží neomezený volný vstup do stálých expozic jednoho z největších židovských muzeí na světě a na dočasně výstavy v Galerii Roberta Guttmanna. Budou moci volně navštěvovat večerní pořady ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea, získat zdarma vstupenky na koncerty ve Španělské synagoze a další výhody. Vyšší členské kategorie jim poskytnou příležitost navštívit veřejnosti nepřístupné depozitáře muzea, stejně jako setkání s významnými umělci a osobnostmi, které muzeum podporují.

Bližší informace o jednotlivých členských kategoriích a přihlášky: www.jewishmuseum.cz/spolecnostpratel, e-mail: office@jewishmuseum.cz, tel. 222 749 211 nebo v Rezervačním centru ŽM (U Starého hřbitova 3, Praha 1)

KULTURNÍ PROGRAM PROSINEC 2009

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE
společenský sál, Maiselova 18

středa 2. 12. v 15.00
KÁVA O ČTVRTÉ
PhDr.
Jaroslav
Šebek

*Druhá republika trvala jen 167 dní.
Český národ horší
než antisemitské Slovensko
nebo Rumunsko?*

Připravil a moderuje: Honza Neubauer

úterý 8. 12. v 15.00
PODVEČER YVONNE
PŘENOSILOVÉ

*„Mám rád svou ženu, víno a zpěv
a po domově se mi vždy nesmírně
stýská,“*

*prozradil na sebe zpěvák
a moderátor*

KAREL
ŠTĚDRÝ,

hrál v Semaforu, v Rokoku, v mnoha
filmech a také zpíval, že má malý
stan....

Pořady se konají za finanční podpory
Magistrátu hl. m. Prahy.
Změna programu vyhrazena.

DSP HAGIBOR Kulturní program prosinec 2009

neděle 6. 12. od 14.00 h
Společenské prostory Hagiboru –
Chanuka pro děti a rodiče (pořádá
Bejachad)

úterý 8. 12. v 15.00 h Koncertní
sál – kresby Václava a Marty Veselých –
beseda s ukázkami kreseb (Společnost
Parkinson)

středa 9. 12. v 14.30 h Koncertní
sál – vernisáž obrazů Helgy Hoškové

pondělí 14. 12. v 15.30 h
Koncertní sál – Chanukový koncert
Klezmer Ji-Mi

úterý 15. 12. v 15.00 h Koncertní
sál – Oficiální poezie 1945–1968
(Společnost Parkinson)

středa 16. 12. v 14.00 h Kavárna
Miriam – O Chanuce s rabinem
Sidonem – zapálení svící chanukije
a posezení

Výstavy: Židovské Město pražské
1870–1914, obrazy Helgy Hoškové,
fotografie Daniely Kašťánkové –
Setkání na cestě...



Židovská obec v Praze
vás srdečně zve na oslavu svátku

CHANUKA SE SEMAFOREM

v sobotu
12. prosince
2009

od 20 do 24 hodin
v sálech Židovské radnice,
Maiselova 18, Praha 1

20.15 společenský sál

Padesát let Semaforu připomenu dobře známými a všemi milovnými písničkami **JIŘÍ SUCHÝ** a **JITKA MOLAVCOVÁ**. Za laskavého přispění **Vidy Neuwirthové** se přidá i příležitostný **Chanukový sbor dětí** z naší obce a na klavír doprovodí **Jiří Svoboda**. Připravil a celým večerem provede dlouholetý člen divadla Semafor **Jiří Datel Novotný**.

21.30 sál ve 3. patře

K tanci i poslechu hraje
Chanukový šraml

Restaurace bude otevřena
od 18.30 do 19.45 s možností
zakoupit si občerstvení.
Během hlavního programu od 20.15
do 21.30 se občerstvení neprodává.

**VSTUPENKY
V PRODEJI
V POKLADNĚ ŽOP
OD 25. listopadu.**
**Vstupné 120 Kč, 60 Kč
důchodci a studenti,
50 Kč k stání.**

Program se koná za finanční podpory
Magistrátu
hl. m. Prahy. Změna programu vyhrazena

„Nemáte, prosím, doma nějaké staré...“

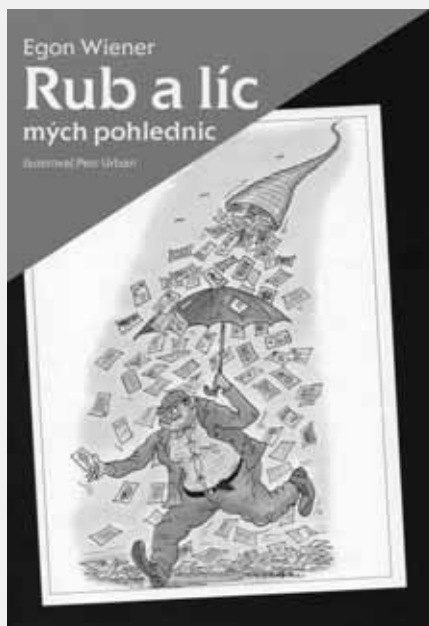
Egon Wiener: Rub a líc mých pohlednic

Víte, kdo to je filokartista a co dělá? Z knihy *Rub a líc mých pohlednic* získáte o povaze a životě filokartisty, tedy sběratele pohlednic, poměrně přesnou představu.

Jak je z názvu knihy zřejmé, jde v ní především o pohlednice. A ono zájmeno „mé“ zase napovídá, že nejde o pohlednice jen tak nějaké, ale zejména o ty, které již od dětství s láskou a vášní sbírá autor publikace.

Bylo by ovšem velkou chybou nechat tuto knihu bez povšimnutí s tím, že nejste sběrateli a staré pohlednice vás nezajímají. Egon Wiener (rodák z Machnína u Liberce, z německo-židovské rodiny) totiž není zdaleka jen sběratelem pohlednic, ale snad ještě více sběratelem příběhů. Samozřejmě, že se tyto příběhy vážou k pohlednicím, ale jsou zároveň takovými dějinami „v malém“. Nejstarší pohlednice ve sbírce Egona Wienera pochází z roku 1889 (mimochodem, je na ní Ještěd). Sbírka příběhů, které se k jeho pohlednicím pojí, je jakousi velmi osobní a velmi zábavnou ilustrovanou učebnicí dějin posledních zhruba sto dvaceti let. Knihu lze tedy vřele doporučit všem, koho zajímají dějiny, kultura, umění. Vždyť se na jejích stránkách setkáme třeba s Vladimírem Vančurou, Karlem Högerem (od nějž měl malý Egon tu čest schytat pohlavěk), Georgem Gershwinem či vietnamským prezidentem Ho Či Minem. Pohlednicemi do Wienerovy sbírky přispěl mimo jiné bratranec Marca Chagalla nebo vnuk bývalého chilského prezidenta Allendeho. Zvláštní půvab pak kniha jistě bude mít pro všechny, kteří mají vztah k Liberci a oblasti Jizerských hor. Pamětníci zavzpomínají a mladší se možná dozví mnoho nového – třeba o tom, jak se mobilizovalo v roce 1938, jak se stavěl Stalinův pomník na pražské Letné, jak se emigrovalo z ČSSR, jak se žilo v Sudetech před válkou, během ní i po ní, jak se vybíraly peníze na bagry pro Severní Koreu anebo – moje oblíbená – jak pionýři (vybaveni samozřejmě názornou pohlednicí) na letním táboře pročesávali pole, aby našli „amerického brouka“, tedy mandelinku bramborovou, pověstnou to zbraň studené války.

Knihy je tištěna na kvalitním papíře, poměrně velkým a výrazným písmem (což



jistě ocení dříve narození čtenáři) a doplňují ji ilustrace známého kreslíře, rovněž jizerskohorského patriota, Petra Urbana. Jistě ji lze doporučit i jako vhodný dárek pro všechny sběratele čehokoliv a pro všechny milovníky historie a příběhů, v nichž obyčejný malý člověk setkává velké dějiny.

Naším čtenářům si nyní dovolujeme nabídnout několik kapitol na ukázkou.

► **Kateřina Weberová**

Příběh z rubové strany

Toto je příběh pohlednice s Berlínem, příběh její rubové strany, tedy té, kde není obrázek. V našem pohraničí v Sudetech žilo před druhou světovou válkou víc německého než českého obyvatelstva. Přesto se zde necítili dobře, chtěli do Německé říše. I s územím, na kterém žili. A k tomu vedli svoje aktivity.

Němečtí demokraté, socialisté, komunisté a Židé se drželi zpátky, ale i mezi nimi se našli lidé s velkou odvahou a postavili se nacionalismu většiny svých spoluobčanů. Konflikty mezi Čechy a Němci nabývaly na intenzitě, až přerostly z nenávisti k vraždám

a udáním, která končila odsouzením do koncentračních táborů a trestem smrti.

Sudetští nacističtí pohlavíři, v té době stále ještě čeští občané, byli občas pozváni do Berlína k podání informací. Jedním z nich byl jistý Palme, slušnými Němci z Děčína nenáviděný fašista z blízkého Dittersbachu. Palme se snažil o to víc, že měl za ženu Češku. Byl to známý hulvát a domácí despota nenávidící Čechy. Přesto miloval svoji dceru, napůl českého původu, a ta měla, nač si ukázala.

V době, kdy se české pohraničí stalo od října 1938 součástí Německé říše, bylo jeho dceři sedmnáct let. Kdesi mezi haraburdím z dětských let měla i pohlednici z Berlína, kde byl její otec v roce 1937 a kde s ostatními straníky podával hlášení samotnému Hitlerovi. Z toho jednání přivezl dceři pohlednici s textem „Na památku dceři mého spulubojníka. Hitler.“

Zabráním Sudet na podzim roku 1938 se Norimberské zákony dotknuly tisíců židovských dětí v Děčíně, Varnsdorfu, Liberci, Jablonci, Karlových Varech, v Chomutově, Ústí nad Labem. Byla mezi nimi i mladá Židovka, Hana Poláčková, která měla chodit s Rosemarií Palmeovou do školy. Rozhodla se za každou cenu opustit rodný Děčín, dostat se do Prahy a odtud někam pryč. Pryč z Evropy. Ale v tehdejší době to bylo pro mladé židovské děvče téměř neuskutečnitelné.

Vytouženou jízdenkou ke svobodě se stala pohlednice s Hitlerovým věnováním, kterou jí věnovala Rosemarie Palmeová, dcera zarytého děčínského nacisty. Rodiče Hany Poláčkové ji na cestu vybavili malou nákupní taškou s nezbytnými drobnostmi. Ale rodným listem, pasem, průvodním dopisem i jízdenkou se jí stala ona pohlednice z Berlína.

Co rolí, co hereckých výstupů musela Hanka sehrát, a kolik historek odvyprávět, aby místo příslušného dokladu mohla z tašky vytáhnout pohlednici Berlína se slovy: „Tohle mi zbylo. Byli jsme přepadeni, okradeni, oloupeni, vybombardováni...“

Pohlednice jí pomohla do Čech, odtud do Rakouska, Maďarska, Srbska, Itálie,

Egon Wiener: Rub a líc mých pohlednic, pevná vazba, 160 stran, maloobchodní cena 360 Kč, při objednávce přímo u autora 195 Kč (plus 80 Kč poštovné při zaslání na dobírku)

Francie, Španělska a nakonec do Anglie. Mnohokrát jí zachránila život.

Dnes, tolik desítek let po skončení druhé světové války, když si její vnucci a vnučky občas prohlížejí rodinné relikvie, vždy se zastaví u stříbrného rámečku, ve kterém je obyčejná černobílá pohlednice z Berlína s věnováním diktátora.

Ze Španělska

Každý sběratel se snaží, aby měl ve sbírce pohlednice co nejméně poničené, co nejčistší, prostě nejlépe jako nové. Přesto mám ve sbírce pohlednici hrubě poničenou tak, že by nad ní každý z kolegů pohrdavě mávnul rukou, ale to je tak...

Dnes je pohlednic ze Španělska všude plno. Dnes ano. A dnes také nikdo z návštěvníků španělských pláží nevzpomene občanské války v letech 1936–1939. Turisté mají jiné starosti. Tehdy to ale byla Habeš, Čína, Španělsko, Rakousko a Hitler deroucí se k moci. Italský, japonský a španělský fašismus, který se chystal uchvátit svět. A taky můj dědeček, který jako správný demokrat odjel bránit Španělskou republiku, neboť i jemu se zdálo, že u Madridu se bojuje za Prahu.

Přesto, že dědeček bojoval v Andalusii, v Galicii i pod Barcelonou, našel si čas na kamarády. Nejvíce se skamarádil s českým malířem Příbylem. Umělec a vášnivý filatelista, kterým dědeček byl, tehdy přišli na rozverný nápad.

Španělská pošta vydala ke stému výročí Goyova úmrtí v roce 1930 dosud nepřekonanou poštovní známku zobrazující krásnou španělskou vévodkyni Maju. Goya ji namaloval i oděnou, ale španělská pošta se rozhodla vydat známku s nahou Majou. Dědeček a malíř Příbyl nakoupili známek povíce-ro a že s nimi budou vylepovat poštu domů. Chodily tedy z té kruté války do Liberce pohlednice, bohužel většinou poškozené. Cestou ze Španěl do Čech se vždy našel někdo, kdo neodolal krásné Maje a neodolal pokušení si tu velkou známku přivlastnit.

Známka je to vskutku velká, 3 x 4 cm, a akt krásné ženy v době bez erotických časopisů velmi lákal. Chamtivci se pokoušeli známku strhnout, ale to se většinou bez poškození známky či pohlednice nepodařilo. Dědeček na lístečích psával: „Co říkáte té štabajznej na pohlednici?“ Ale nikdo neříkal nic, protože štabajznu v podstatě nikdy neviděli celou. Jen jednou jedinkrát přišla pohlednice nepoškozená a krásná Maja okouzila mého tehdy sedmnáctiletého tatínka. Byl to poslední dědův pohled ze Španěl, protože pak ho Francouzi zavřeli při přechodu Pyrenejí a poslali ho na nějakou dobu do francouzských lágrů. Dědeček se domů vrátil v předvečer zaboru Sudet.

Jako filatelista se hned začal shánět po pohlednicích ze Španělska s krásnou Majou. Že pohlednice došly, byť poškozené, byl malý zázrak, a že došly bez známky – no, co se dá dělat.

„A ani ta poslední pohlednice vám nedošla celá?“ zeptal se zklamaně děda. Tatínek se tehdy otočil na patě a upaloval do svého pokojíku a přinesl pohlednici s vystřižnutou Majou. Co následovalo, vím jen z vyprávění mého otce o třicet let později. Prý se děda jen zasmál a tátovi pohrozil prstem. Jenže táta si vždycky při této vzpomínce samovolně sáhnul na zadní kapsu kalhot. A vím určitě, že si nekontroloval peněženku. Děda byl sice demokrat, ale i sběratel.

Maju někam odvál čas, ale tu znetvořenou pohlednici mám stále ve sbírce jako vzpomínku na dědečka, malíře Příbyla i mého tatů.

Kafe Radio

Tak jako každé městečko, ves či obec má svoje pohlednice, tak také každá hospoda má tu svou. Rozumí se samo sebou, že svou hostinskou, dokonce jí byla i moje babička, ale já měl opravdu na mysli pohlednici. V tomto případě Kafe Radio. Držím ji v ruce a je to možná jediný exemplář svého druhu, pojí se s ní příběh statečné ženy a hospody v zabraných Sudetech.

To, o čem vám chci vyprávět, se stalo v období druhé světové války. Naše německo-židovská rodina se postoupením českého pohraničí Německu v roce 1938 ze dne na den rozdělila. Babička, po otci Němka, zůstala s nejmladším desetiletým synem doma, ostatní se snažili zachránit útekem. Každý z nich si vzal na cestu jednu z pohlednic Kafe Radio. Tím jich z výčepního pultu ubylo pět. Rozebrali si je čtyři starší synové a manžel.

Válka se hospody dotkla, ne že ne. Blízká továrna zaměšťovala totálně nasazené české dělníky a ti bydleli v hospodském tanečním sále. Pokojík pod půdou měl i můj nejmladší strýc, tehdy desetiletý, na všechny časy, pro svůj židovský původ, vyloučený ze škol. Stal se, řečeno dnešním jazykem, ukryvaným dítětem, které po celých šest let vycházelo jen v noci.

Babička zvládala hospodu i těch dvacet ubytovaných totálně nasazených českých dělníků docela sama. Výčep piva, likéry a jídlo – kvalita se měnila s postupující frontou. Válka se blížila i k hospodě. Jediné, co babička věděla, bylo, že mužská část rodiny, která opustila Kafe Radio, není v německých věznicích ani v zajateckých táborech. Ale to věděla jenom ona, ubytovaní čeští dělníci ne.

Pro ně byla babička jednou z Němek, s níž se museli v době války nuceně stýkat.

A nestěžovali si. Ubytovaní a strava byly na dobré úrovni. To psali domů, do Čech, na pohlednicích hospody Kafe Radio. Z pohlednic pak údajně zůstala jen jedna, a právě tu jsem později našel v pozůstalosti. Tím ale příběh pěti obyčejných černobílých pohlednic nekončí.

Konec války byl na spadnutí. Totálně nasazení Češi v továrně vytvořili výbor a babička se dočkala nabídky. Vděční strávníci a ubytovaní Češi jí potvrdí, že se v době jejich totálního nasazení chovala k Čechům loajálně, a tudíž nebude muset jako ostatní Němci do odsunu či s bílou páskou zametat náměstí. Tehdy v babičce narostl vzdor. Deputaci sprostě vynadala a řekla, že o takové dobrodiní nestojí. Češi to vzali jako německou zpupnost a babiččinu hloupost, neboť hospoda pak připadne jednomu z nich a ona půjde do odsunu.

Válka skončila v květnu, z půdy sešel i šestnáctiletý vyhublý chlapec, ale strávnickům a nocležníkům se domů nechtělo. Babička vyvářela, stlala a dál uklízela, ale jim se platit nechtělo. Až jednoho květnového dne, kdy už Němci začali nosit bílé pásky



a zametali chodníky, někdo zabouchal na dveře hospody. Otevřeli chlapi, kteří už od ní prakticky hospodu převzali.

Přede dveřmi stáli muži v battle dresech, v uniformách československých vojáků ve Velké Británii. Strýcové s otcem prý tehdy vytáhli z kapes pomačkané pohlednice hospody Kafe Radio a ptali se po majitelce. Spád následujícího děje byl prý velmi rychlý. Zrudlí chlapi se stačili asi stokrát omluvit a ještě týž den hospodu opustit.

Babička už nikdy nové pohlednice Kafe Radio neobjednala a ostatní odvál čas. Až na tu jednu. Tu mám ve sbírce já.

Kontakt: Egon Wiener, Oldřichova 206, Liberec III, 460 01
e-mail: egon.wiener@gmail.com, tel.: 603 598 334

Fanny Neuda: Hodiny Zbožnosti

Po celý letošní rok jsme vám na tomto místě přinášeli texty zabývající se židovskou modlitbou. Seriál Průvodce židovskou modlitbou skončil, ale u tématu modlitby pro tentokrát ještě zůstaneme, i když poněkud jinak.

Občanské sdružení Respekt a tolerance z Mohelnice vydalo v českém překladu rozsahem nevelké, ale mimořádně zajímavé dílo – modlitební knihu *Hodiny zbožnosti* (v originále *Stunden der Andacht*). Autorkou knihy je Fanny Neuda (1819–1894), manželka loštického rabína Abrahama Neudy. Jednalo se o historicky první knihu napsanou v němčině ženou pro židovské ženy. Od svého uvedení v roce 1854 se kniha dočkala již více než třiceti vydání v několika jazycích. Například v New Yorku vyšla poprvé již v roce 1866 a zatím naposledy před dvěma lety. V češtině vychází poprvé, a to v překladu Jaroslava Achaba Haidlera, který text navíc opatřil doslovem a komentářem k modlitbám.

Autorka nabízí jednak vlastní verze standardních denních a svátečních modliteb (Při příchodu do templu, Ranní zamyšlení, Ukládání ke spánku, Chala, Vítání šabatu po zapálení šabatových svítek a další), jednak modlitby určené pro nejrůznější životní situace a zlomové události v životě ženy a její rodiny (například Modlitba zasnoubené dívky či nevěsty, Modlitba nastávající matky, Bezdětné manželství, Za dítě v cizině, Za syna na vojně, modlitby za nemocné děti či manžela, za rodiče, po smrti manžela a podobně).

Na ukázkou uvádíme v úplnosti Modlitbu zoufalé manželky určenou ženám, které žijí v manželství bez lásky či v manželství plném sporů. Snad čtenářům tato ukáзка poskytne představu, jak velké pochopení pro ženskou duši prokazuje ve svých textech Fanny Neuda a že její modlitby (ač psány pro nás poněkud archaickým jazykem) dokážou oslovit i moderní ženy. A snad nejen ženy.

Modlitba zoufalé manželky

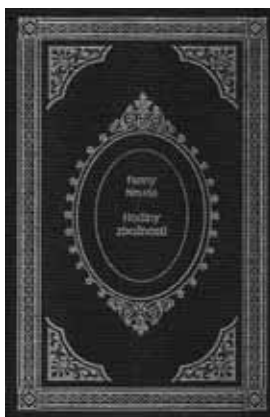
Chabnu samým nářkem,

lůžko své noc co noc slzami smáčím.

Tvář má od žalu samá vráska,

stárne pro všecka trápení (Ž. 6:7-8)

Shrbena břemenem trápení stojím tu před Tebou, má Skálo, abych Ti vyliła své ztrápené srdce a položila před Tebe všechnu tu trpkost a soužení. A přitom svůj sklíčující žal nemám komu sdělit. Nikomu, kromě Tebe. Ani jen slůvko povzdechu nemohou vyslovit mé rty. Mé trápení není z těch, s nimiž se lze svěřit a ulehčit si. Naopak. Před zrakem světa bych je ráda skryla. Musím. Jediný, kdo na ně smí soucitně pohledět, je Tvůj boží zrak.



„Tu knihu dobře znám. Za mých mladých let nechyběla v žádné židovské domácnosti. Dědila se z matky na dceru. Knihu **Hodiny zbožnosti** by měla mít každá žena, která kdy bude potřebovat duchovní útěchu a pomoc. Já jsem svoji knížku dostala od mé maminky. Vzala jsem si ji s sebou i do Terezína, a když nás poslali do Osvětimi, měla jsem modlitby také u sebe...“

**Edith Carter
Knöpflmacher, Cincinnati,
Ohio** (do r. 1948 žila
v Olomouci)

povinností. Chci bojovat se žlučí hádek i s požárem zraňujících slov ústupnou mírností. Tím snad ukrotím nejen své srdce, ale i manžela.

Pane Světů, požehej mé úmysly, abych je dokázala proměnit v čin s patriční silou a vytrvalostí. Kéž v tom vyčerpávajícím zápase nezemdlím a nedovolím naději, aby se mi ztratila. Kéž mám na zřeteli konečný cíl, jdu za ním s odvahou a dočkám se, že má snaha bude korunována úspěchem. Všemohoucí, který spravuje naše srdce zase k Tobě, abychom se mohli opět citově setkat v lásce a jedynosti, abychom splynuli jako ty potoky. Ty, který znáš i naše skryté struny, dej, ať na nich dokážeme vyloudit takové tóny, které by se, ovlivňující jeden druhého, propojily do blažené harmonie. Kéž se nám vyhnou nesváry, kéž se nad naší domácností opět sklene obloha smíru. Kéž její stěny obrosté révoví vzájemné důvěry a oboustranné úcty. Za to Ti chci s plesáním děkovat a velebit Tvé jméno na věky věků. Amen.

Kniha je k zakoupení v některých knihkupectvích (cena se pohybuje v rozmezí 190 až 240 Kč) anebo na dobírku přímo u vydavatele za cenu 150 Kč + poštovné a balné: Respekt a tolerance, Radnice 4, 789 85 Mohelnice, tel.: 583 455 912, 775 264 206, e-mail: cromstil@yahoo.com, www.respectandtolerance.com